

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดหนองคาย ปีการศึกษา 2546
2. แนวดำเนินการของครูในการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.1 ความเป็นมาและความหมายของการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.2 หลักการและแนวคิดการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.3 จุดมุ่งหมายการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.4 ขั้นตอนการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.5 ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.6 บทบาทของครูในการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.7 ตัวบ่งชี้ของการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.8 ยุทธศาสตร์การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.9 การวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดหนองคาย ปีการศึกษา 2546

การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดหนองคาย ได้ดำเนินการทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีจำนวนโรงเรียนทั้งสิ้น 57 โรงเรียน ดังนี้

1.1 โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย แบ่งตามเขตพื้นที่การศึกษาได้ 3 เขต พื้นที่การศึกษา ดังนี้

1.1.1 โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ประกอบด้วย 21 โรงเรียน คือ โรงเรียนปทุมเทพวิทยาคาร โรงเรียนหินโงมพิทยาคม โรงเรียนกวนวันวิทยา โรงเรียนเวียงคำวิทยาคาร โรงเรียนท่าบ่อ โรงเรียนโคกคอนวิทยาคม โรงเรียนถ่อนวิทยา โรงเรียนท่าบ่อพิทยาคม โรงเรียนหนองนางพิทยาคม โรงเรียนเดื่อวิทยาคาร โรงเรียนพานพร้าว โรงเรียนพระพุทธรบาทพิทยาคม โรงเรียนนวลลาโกนุสรณ์ โรงเรียนสังคมวิทยา โรงเรียนวังม่วงพิทยาคม โรงเรียนน้ำสวยวิทยา โรงเรียนฝางพิทยาคม โรงเรียนโพธิ์ตากพิทยาคม โรงเรียนค่ายบกหวานวิทยา โรงเรียนพระธาตุบังพวนวิทยาและโรงเรียนหนองคายวิทยาคาร

1.1.2 โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 ประกอบด้วย 18 โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมพลโพธิ์พิสัย โรงเรียนเซิมพิทยาคม โรงเรียนปากสวยพิทยาคม โรงเรียนนาหนังพัฒนศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 27 จังหวัดหนองคาย โรงเรียนกุดบงพิทยาคม โรงเรียนวังหลวงพิทยาสรรพ์ โรงเรียนนาดีพิทยาคม โรงเรียนประชาบดีพิทยาคม โรงเรียนพระบาทนาสิงห์พิทยาคม โรงเรียนโซ่พิสัยพิทยาคม โรงเรียนศรีชมภูวิทยา โรงเรียนโนนคำวิทยา โรงเรียนโพนทองประชาสรรค์ โรงเรียนปากคาดพิทยาคม โรงเรียนหนองยองพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก โรงเรียนสมสนุกพิทยาคม และโรงเรียนร่มธรรมานุสรณ์

1.1.3 โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ประกอบด้วย 18 โรงเรียน คือ โรงเรียนบึงกาฬ โรงเรียนนาสวรรค์พิทยาคม โรงเรียนหนองแข็งพิทยาคม โรงเรียนโพธิ์ทองวิทยานุสรณ์ โรงเรียนพรเจริญวิทยา โรงเรียนหนองหัวช้างวิทยา โรงเรียนศรีสำราญพิทยาคม โรงเรียนเซกา โรงเรียนหนองหิ้งพิทยา โรงเรียนโสกก่ามวิทยา โรงเรียนเหล่าคามพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก โรงเรียนประชานิมิตพิทยานุกุล โรงเรียนเจ็ดสีวิทยาคาร โรงเรียนบึงโขงหลงวิทยาคม โรงเรียนท่าดอกคำวิทยาคม โรงเรียนศรีวิไลวิทยา โรงเรียนภูทอกวิทยา และโรงเรียนบึงค้อนคร

2.1 โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย แบ่งตามขนาดของโรงเรียนได้ 3

ขนาดคือ

2.1.1 โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก มีนักเรียนต่ำกว่า 500 คน จำนวน 29 โรงเรียน คือ โรงเรียนกวนวันวิทยา โรงเรียนเวียงคำวิทยาคาร โรงเรียนพระพุทธรบาทวิทยาคม โรงเรียนหนองแจ้งวิทยาคม โรงเรียนท่าบ่อพิทยาคม โรงเรียนประชาธิมิตรพิทยานุฎถ โรงเรียนหนองหัวช้างวิทยา โรงเรียนโนนคำพิทยาคม โรงเรียนพระธาตุบังพวนวิทยา โรงเรียนค่ายบกหวานวิทยา โรงเรียนฝางพิทยาคม โรงเรียนหนองนางพิทยาคม โรงเรียนศรีสำราญวิทยาคม โรงเรียนท่าดอกคำวิทยาคม โรงเรียนนาดีพิทยาคม โรงเรียนพระบาทนาสิงห์พิทยาคม โรงเรียนโพธิ์ทองวิทยานุสรณ์ โรงเรียนโสกก่ามวิทยา โรงเรียนเจ็ดสีวิทยาคาร โรงเรียนวังม่วงพิทยาคม โรงเรียนวรลาโภอนุสรณ์ โรงเรียนร่มธรรมานุสรณ์ โรงเรียนสมสนุกพิทยาคม โรงเรียนภูทอกวิทยา โรงเรียนหนองหิ้งพิทยา โรงเรียนหินโงมพิทยาคม โรงเรียนถ่อนวิทยา โรงเรียนศรีชมภูวิทยา โรงเรียนโพนทองประชาสรรค์

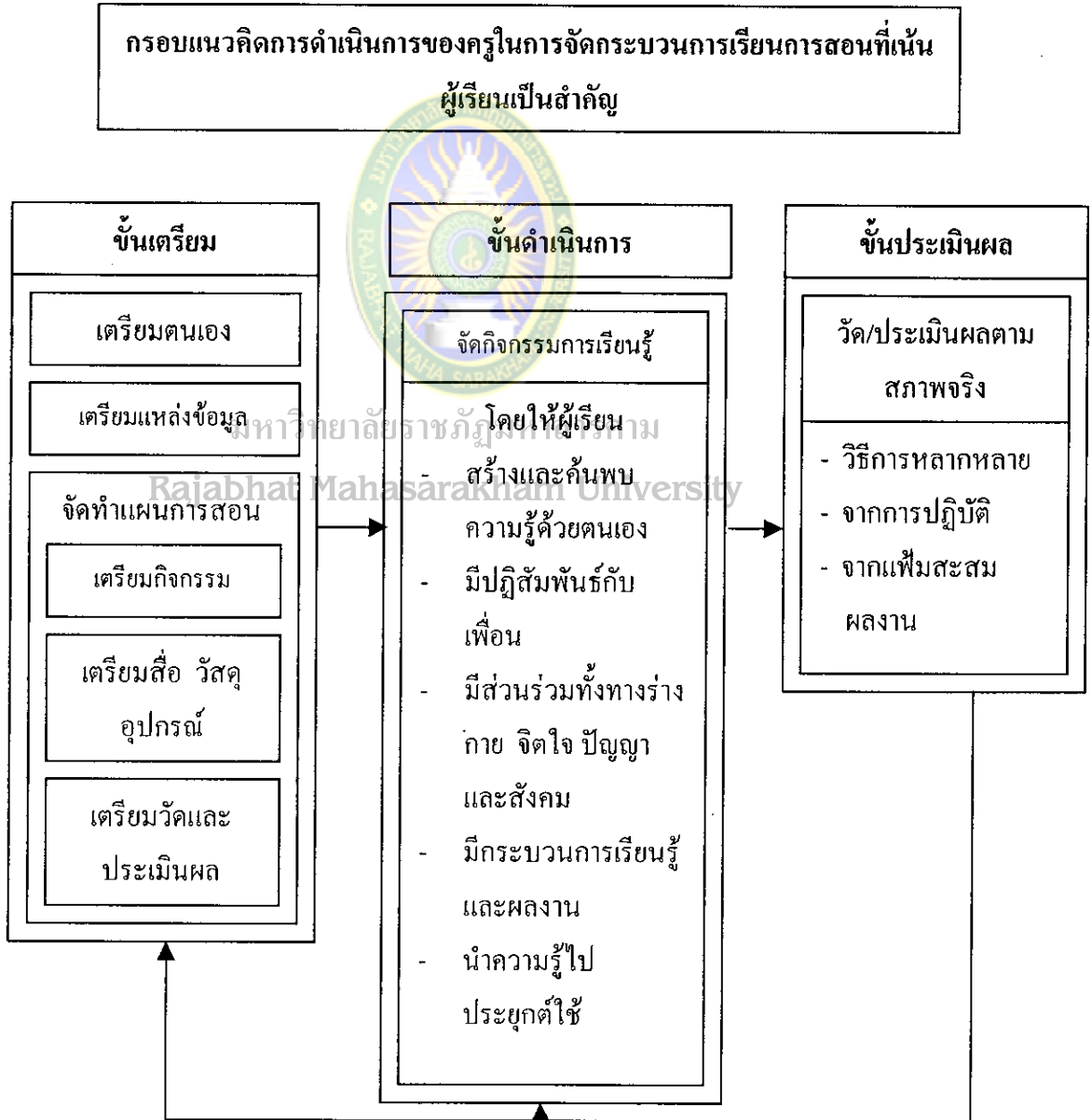
2.1.2 โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง มีนักเรียน 500 – 1,499 คน จำนวน 22 โรงเรียน คือ โรงเรียนพานพร้าว โรงเรียนประชานิคมพิทยาคม โรงเรียนสังคมวิทยา โรงเรียนไชยพิสัยพิทยาคม โรงเรียนโคกคอนวิทยาคม โรงเรียนโพธิ์ตากพิทยาคม โรงเรียนเขมพิทยาคม โรงเรียนศรีวิไลวิทยา โรงเรียนน้ำสวยวิทยา โรงเรียนปากคาดพิทยาคม โรงเรียนนุ่งคล้านคร โรงเรียนวังหลวงพิทยาสรรพ์ โรงเรียนเหล่าคามพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก โรงเรียนปากสวยพิทยาคม โรงเรียนหนองคายวิทยาคาร โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 27 จังหวัดหนองคาย โรงเรียนนาหนังพัฒนาศึกษา โรงเรียนเคือวิทยาคารโรงเรียนกุดบงพิทยาคม โรงเรียนบึงโขงหลงวิทยาคม โรงเรียนหนองยองพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก และโรงเรียนนาสวรรค์พิทยาคม

2.1.3 โรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดใหญ่ มีนักเรียน 1,500 คน จำนวน 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนปทุมเทพวิทยาคาร โรงเรียนจุมพลโพธิ์พิสัย โรงเรียนท่าบ่อโรงเรียนบึงกาฬ โรงเรียนพรเจริญวิทยา และ โรงเรียนเซกา

2. แนวดำเนินการของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

กรมสามัญศึกษา หน่วยศึกษานิเทศก์ กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 13-16) ได้กล่าวถึงแนวดำเนินการของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ว่า

ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญที่สุดในการนำแนวคิดการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไปสู่ความสำเร็จ ครูจึงต้องได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นเจตคติที่ดี การยอมรับและตระหนักในความสำคัญ ความรู้ความเข้าใจและทักษะ การปฏิบัติที่ถูกต้องชัดเจนเกี่ยวกับเทคนิควิธีการจัดกิจกรรม สื่อและนวัตกรรม รวมทั้งวิธีการวัดและประเมินผลตามยุทธศาสตร์การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญดังนี้



แผนภูมิที่ 2 แสดงแนวดำเนินการของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ดังรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการของครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญดังนี้

1. ชั้นเตรียมการ ประกอบด้วย

1.1 เตรียมตนเอง ครูจะต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทของผู้ให้บริการด้านความรู้ (resource person) ที่จะต้องให้คำอธิบายคำแนะนำ คำปรึกษาให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน รวมทั้งแหล่งความรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าข้อมูลได้ ดังนั้นครูจะต้องมีภาระหนักเตรียมตัวเองด้วยการอ่าน การค้นคว้า การทดลองปฏิบัติมาก ๆ ในหัวข้อเนื้อหาที่ตนรับผิดชอบรวมทั้งข้อมูลและประสบการณ์อื่นๆที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

1.2 เตรียมแหล่งข้อมูล เมื่อบทบาทครูไม่ใช่ผู้บอกเล่ามวลความรู้อีกต่อไป ครูจึงต้องเตรียมแหล่งข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียน ทั้งในรูปแบบของสื่อการเรียน ใบความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียน หรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่มีข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาค้นคว้าตามความต้องการ หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์สื่อห้องสมุด ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องสมุดวิชา ห้องปฏิบัติการวิชาต่าง ๆ และห้องพิพิธภัณฑ์ในโรงเรียน ทั้งนี้รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนด้วย ซึ่งครูสามารถสำรวจบัญชีรายชื่อหนังสืออุปกรณ์หรือสื่อต่างๆไว้สำหรับผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าตามที่กำหนดในกิจกรรมการเรียนรู้หรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมทั้งในและนอกเวลาเรียน

1.3 จัดทำแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บทบาทของครูก่อนการเรียนการสอนทุกครั้งคือ การวางแผนการจัดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ครูจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาข้อควรรู้ อันจะนำไปสู่การออกแบบการเรียนรู้ที่จะสร้างเสริมให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้ได้ในการจัดทำแผนการสอนครูต้องเตรียมการในสิ่งต่อไปนี้

1.3.1 เตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ ครูต้องวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ การค้นคว้าหาความรู้และการสร้างความรู้ โดยครูจะทำหน้าที่เป็นผู้จัดการ (manager) ที่กำหนดบทบาทในการเรียนรู้ และความรับผิดชอบแก่ผู้เรียน ให้เขาได้ทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถและความสนใจของแต่ละคน

1.3.2 เตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ เมื่อออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ครูจะต้องพิจารณาและกำหนดว่า จะใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ใด เพื่อให้กิจกรรมการเรียนรู้

ดังกล่าวบรรลุผลแล้วจัดเตรียมให้พร้อม บทบาทของครูตรงนี้จึงเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุผล

1.3.3 เตรียมวัดและประเมินผล บทบาทในด้านการเตรียมการอีกประการหนึ่งคือ การเตรียมวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยการวัดให้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการ (Process) และผลงาน (Product) ที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะ (Skill) โดยเตรียมวิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้พร้อมก่อนทุกครั้ง

2. ขั้นตอนการ ครูต้องดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอน ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 ช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง โดยครูพยายามจัดการเรียนการสอนที่ยืดการค้นพบด้วยตนเองเป็นวิธีการสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหาความรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ เพราะการค้นพบความจริงใด ๆ ด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี และมีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียน รวมทั้งจดจำได้นาน

2.2 ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและกลุ่ม โดยยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกลุ่ม ได้พูดคุย ปรึกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น และจะปรับตัวให้สามารถอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นๆ ได้

2.3 ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างทั่วถึงและมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การที่ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้กระทำจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและกระตือรือร้นที่จะเรียนอย่างมีชีวิตชีวา กิจกรรมที่จัดจึงควรเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะ ดังนี้

2.3.1 ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นระยะ ๆ เหมาะสมกับวัยและความสนใจของผู้เรียน

2.3.2 มีประเด็นท้าทายให้ผู้เรียนได้คิด เป็นประเด็นที่ไม่ยากหรือง่ายเกินไป เหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดหรือลงมือทำเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

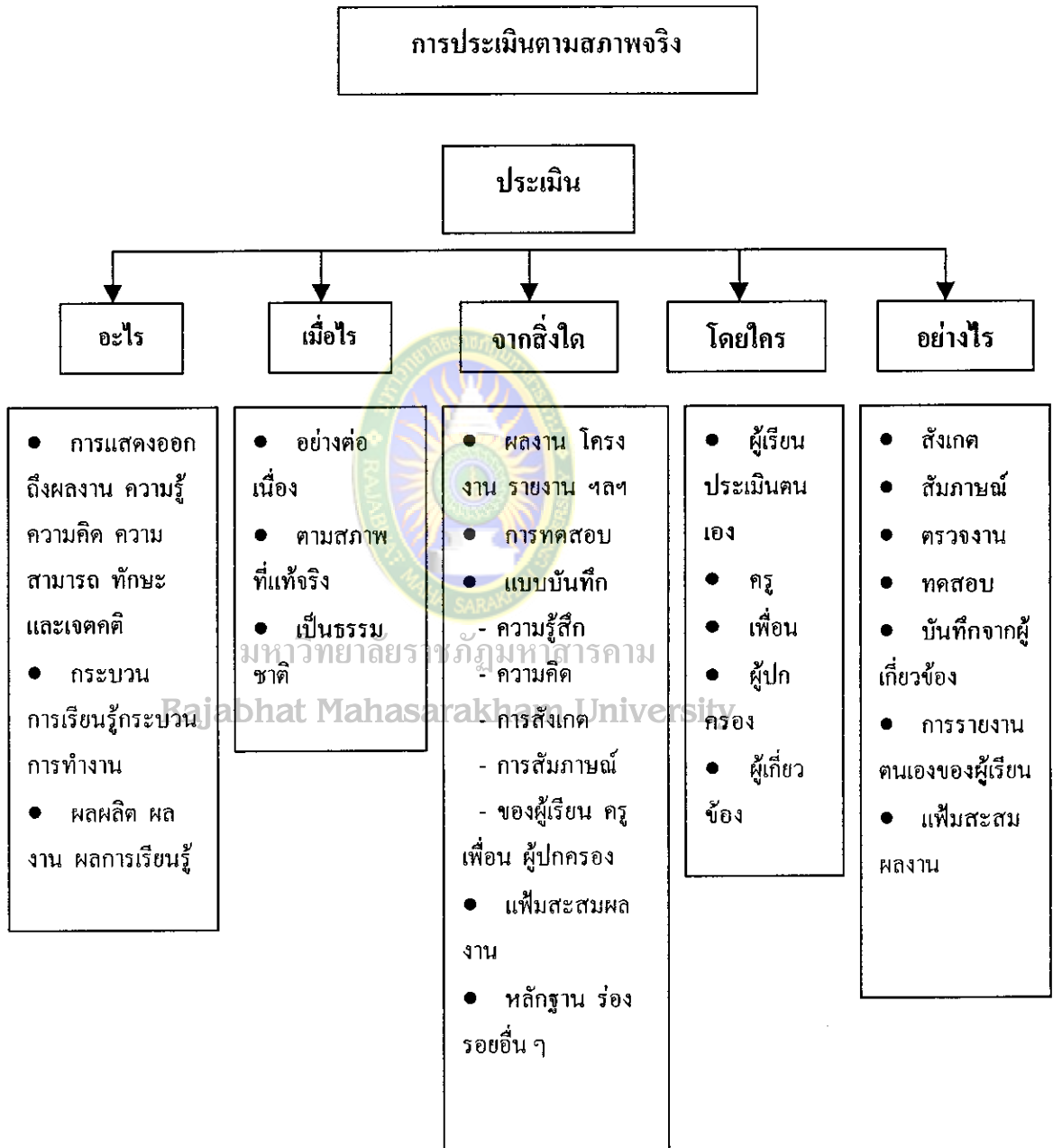
2.3.3 ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากบุคคลหรือสิ่งแวดลอมรอบตัว

2.3.4 ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียน เกี่ยวข้องกับชีวิต ประสบการณ์ และความเป็นจริงของผู้เรียน

2.4 เน้นกระบวนการ (Process) ควบคู่ไปกับผลงาน (Product) โดยการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน มิใช่มุ่งจะพิจารณาถึงผลงานแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะประสิทธิภาพของผลงานขึ้นอยู่กับประสิทธิผลของกระบวนการ

2.5 เน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้หรือใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสค้นหาแนวทางที่จะนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ในชีวิตประจำวัน พยายามส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงและพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

3. **ขั้นประเมินผล** ครูผู้สอนต้องดำเนินการวัดและประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่า สามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้ ครู ควรเตรียมเครื่องมือและวิธีการให้พร้อมก่อนถึงขั้นตอนการวัดและประเมินผลทุกครั้ง และการ วัดควรให้ครอบคลุมทุกด้าน วัดและประเมินตามสภาพจริง (Authentic measurement) โดย เน้นการวัดจากการปฏิบัติ (Performance measurement) และจากแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) ซึ่งในการวัดและประเมินผลนี้ นอกจากครูจะเป็นผู้วัดและประเมินผลเองแล้ว ผู้เรียนและ สมาชิกของแต่ละกลุ่มควรจะมีบทบาทร่วมวัดและประเมินตนเองและกลุ่มด้วย ดังแผนภูมิสรุป เกี่ยวกับการประเมินตามสภาพจริง ดังต่อไปนี้



แผนภูมิที่ 3 แสดงการประเมินตามสภาพจริง

3. การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3.1 ความเป็นมาและความหมายของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

นักการศึกษาได้กล่าวถึงความเป็นมาของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

วูดินันท์ ออบุ่น (2544 : 6) ให้ความเห็นว่า การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีความหมายเดียวกันกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child – Centered)

วีระเดช เชื้อนาม (2545 : 3) ให้ความเห็นว่า การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความหมายแตกต่างกันไปตามที่นักการศึกษาเห็นว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญที่ควรเน้น เช่น เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรม เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่หลากหลาย เป็นต้น โดยหลักการแล้ว แนวคิดนี้มาจาก แนวคิดทางการศึกษาของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ซึ่ง
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
เป็นต้นคิดในเรื่องของ “การเรียนรู้โดยการกระทำ” การจัดกระบวนการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัตินี้ เป็นการเปลี่ยนบทบาทในการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการเป็น “ผู้รับ” มาเป็น “ผู้เรียน” และเปลี่ยนบทบาทของครูจาก “ผู้สอน” มาเป็น “ผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้” ให้ผู้เรียนซึ่งการเปลี่ยนแปลงบทบาทนี้ เป็นการเปลี่ยนจุดเน้นของการเรียนรู้ว่าอยู่ที่ผู้เรียนมากกว่าอยู่ที่ผู้สอน ดังนั้น ผู้เรียนจึงกลายเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน เพราะบทบาทในการเรียนรู้ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ต่อมาได้มีผู้พัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ ขึ้นจำนวนมาก ซึ่งล้วนแต่สนับสนุนแนวคิดพื้นฐาน ของจอห์น ดิวอี้ ทั้งสิ้น เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการจัดกระบวนการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุดแนวคิดใหม่ๆ เหล่านี้ต่างช่วยส่งเสริมแนวคิดหลักของ จอห์น ดิวอี้ ให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และเป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น

นักการศึกษาได้ให้ความหมายการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้หลายท่าน ดังนี้

ทิศนา แคมมณี (2542 : 5-15) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดกระบวนการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเรียนรู้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญาและมี

โอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง และได้เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม และมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ และแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางกายและมีโอกาสได้เคลื่อนไหวร่างกาย ในการทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งเป็นการทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียน เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

นวลจิตต์ เชาวภีรดิพงษ์ (2542 : 16) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ ผู้เรียนมีโอกาสปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้จากผู้อื่น ผู้เรียนมีการเคลื่อนไหวทางร่างกาย ได้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการต่าง ๆ และมีโอกาสนำความรู้ไปใช้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 11) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและกระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 20) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการกระบวนการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การกำหนด จุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผลที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิต ให้เกิดประโยชน์การเรียนรู้เต็มความสามารถสอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

กรมวิชาการ (2544 : 6) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ทุกฝ่ายทั้งผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพและมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย และผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้

กาญจนา ไชยพันธ์ (2544 : 8-9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างสมบูรณ์ มุ่งเน้นให้เกิดคุณค่า และประโยชน์แก่ผู้เรียนและควรคำนึงถึงสภาพที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนได้เติบโตและพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่ ผู้เรียนสามารถประเมินตนเองได้ มีความมั่นใจและควบคุมตนเองได้

ธเนศ ขำเกิด (2544 : 24-26) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุด ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ใช้กิจกรรมและวิธีการอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาของวิชา และพื้นฐานของนักเรียนแต่ละคน มีการใช้สื่อการสอนอย่างเหมาะสมมีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง ครูมีการวางแผนและใช้หลักวิชาในการจัดการเรียนการสอนเป็นการสอนเน้นที่กระบวนการหาความรู้

ขจรศักดิ์ ดีเสน (2545 : 17) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ได้รู้วิธีเรียน รู้วิธีคิดวิเคราะห์ สามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ค้นพบเอง จากประสบการณ์จริงโดยการปฏิบัติ และใส่ใจที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีกระบวนการเรียน กระบวนการวัดผลประเมินผลที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย

สรุปได้ว่าการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความหมายเดียวกันกับ การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พัฒนามาจาก แนวคิดทางการศึกษาของ จอห์น ดิวอี้ ซึ่งเป็นผู้คิดค้น ในเรื่องของ การเรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by Doing) และการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่ทุกฝ่ายมีบทบาทสำคัญในการกำหนดจุดหมาย สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดผลประเมินผลที่มุ่งพัฒนาคนให้เกิด ประสบการณ์การเรียนรู้ตามศักยภาพ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา และมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง ได้เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคมและมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ และแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางกายและมีโอกาสได้เคลื่อนไหวร่างกาย ในการทำกิจกรรมในลักษณะต่างๆ และผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้

3.2 หลักการและแนวคิดการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึง แนวคิดและหลักการในการจัดกระบวนการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

ทิสนา แคมมณี (2542 : 5) ได้กล่าวถึงแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการจัด การเรียน การสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีแนวคิดและหลักการที่สำคัญ ๆ คือ

1. หลักการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง ผู้เรียนมีส่วนร่วมใน กิจกรรมการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมด้านร่างกาย (Physical participation) คือ เป็น กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อช่วยให้ประสาทการรับรู้ของผู้เรียน ตื่นตัวพร้อมที่จะรับข้อมูลและการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น

1.2 ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา (Intellectual participation) เป็น กิจกรรมที่ทำทลายความคิดของผู้เรียน สามารถกระตุ้นสมองของผู้เรียนเกิดการเคลื่อนไหว ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความจดจ่อในการคิด สนุกที่จะคิด ครูจะต้องหาประเด็นการคิดที่เหมาะสม กับวัยและความสามารถของผู้เรียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดหรือลงมือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

1.3 ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสังคม (Social participation) เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ ผู้เรียน มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อม การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมี ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านสังคม ซึ่งจะส่งผลถึงการเรียนรู้ด้าน อื่น ๆ ด้วย

1.4 ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางอารมณ์ (Emotional participation) เป็นกิจ กรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้ที่นั่นเกิดความหมายต่อตนเอง เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ประสบการณ์และความเป็นจริงของผู้เรียน จะต้องเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนโดยตรงหรือใกล้ตัวผู้เรียน

2. หลักการแนวคิดการสร้างสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) หมายถึง การให้ ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างสรรค์สร้างความรู้ด้วยตนเอง เป็นแนวคิดที่สามารถนำมาใช้เสริมในการจัด การเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้ชัดเจน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมทางสติปัญญา คือ ได้คิด ได้สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการที่สำคัญ ดังนี้

2.1 ให้ผู้เรียนได้รับหรือแสวงหาข้อมูล ประสบการณ์ด้วยตนเอง

2.2 ให้ผู้เรียนได้ศึกษา คิด วิเคราะห์ และสร้างความหมายข้อมูล และประสบการณ์ด้วยตนเองโดยใช้ทักษะกระบวนการต่าง ๆ

2.3 ให้ผู้เรียนได้จัดระเบียบความรู้ ข้อมูล หรือจัดโครงสร้างความรู้ด้วยตนเอง

3. หลักการแนวคิด การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ (Learning process) เนื่องจากเนื้อหาความรู้ในโลกนี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และจะมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ผู้เรียนคงไม่สามารถที่จะเรียนรู้ได้หมด ผู้เรียนจะต้องเลือกสรรสิ่งที่ตนเองสนใจ และเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้เรียนสามารถแสวงหาและศึกษาได้ด้วยตนเอง หากเขามีทักษะกระบวนการต่าง ๆ (process skills) แนวคิดในเรื่องการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ (process) ควบคู่ไปกับเนื้อหาความรู้หรือผลผลิต (product) จึงเกิดขึ้น ผู้เรียนจำเป็นจะต้องที่ทักษะ สถิติปัญญา หรือทักษะกระบวนการต่าง ๆ เช่น

3.1 ทักษะการแสวงหาความรู้และการศึกษาด้วยตนเอง เช่น ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง ทักษะการจดบันทึก ทักษะการประมวลความรู้ ทักษะการเขียน ทักษะการสรุป ฯลฯ

3.2 ทักษะการศึกษาด้วยตนเอง

3.3 ทักษะการคิดและกระบวนการคิดต่าง ๆ เช่น ทักษะการคิดเปรียบเทียบ จำแนก วิเคราะห์ สังเคราะห์ การตั้งสมมติฐาน การพิสูจน์ การทดสอบ การลงข้อสรุป การสรุป การอ้างอิง ฯลฯ

3.4 ทักษะการจัดการ

3.5 ทักษะการทำงานกลุ่ม หรือการทำงานเป็นทีม

4. แนวคิด หลักการให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวซึ่งเปรียบเสมือนแหล่งความรู้ที่มีคุณค่า ถ้าผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลเข้ามามาก การเรียนรู้ของผู้เรียนจะขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวางมากกว่าการได้ปฏิสัมพันธ์กับครูเพียงแหล่งเดียว แหล่งความรู้ที่อยู่รอบตัวที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนมีหลายแหล่งเช่น

4.1 บุคคลแวดล้อม เช่น ครู เพื่อนในห้องเรียน เพื่อนต่างห้องเรียน บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน เป็นต้น

4.2 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น สถานที่ต่าง ๆ ภายในโรงเรียนและชุมชน เช่น ห้องสมุด วัด ตลาด ร้านค้า เป็นต้น

4.3 สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง สวนสาธารณะ ต้นไม้ สัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น

4.4 สิ่งแวดล้อมทางด้านสื่อ โสตทัศนวัสดุ และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น หนังสือ ตำรา วารสาร หนังสือพิมพ์ รายการวิทยุโทรทัศน์ เกม คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

5. แนวคิดหลักการ ให้ผู้เรียนฝึกฝนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (application) เป็นการทำให้ผู้เรียนสามารถถ่ายโอนการเรียนรู้ (transfer of learning) ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ และสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริงได้

หลักการและแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น เป็นที่มาของ ชื่อ “CIPPA” ดังนี้

C มาจากคำว่า Construct ซึ่งหมายถึง การสร้างความรู้ตามแนวคิดของ Constructivism กล่าวคือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง การที่ผู้เรียนมีโอกาสได้สร้างความรู้ด้วยตนเองนี้ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

I มาจากคำว่า Interaction ซึ่งหมายถึง การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคล และแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม

P มาจากคำว่า Physical Participation ซึ่งหมายถึง การเรียนรู้ มีโอกาส ได้เคลื่อนไหวร่างกาย โดยการทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางกาย

P มาจากคำว่า Process Learning หมายถึง การเรียนกระบวนการต่าง ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการกลุ่ม กระบวนการพัฒนาตนเอง เป็นต้น การเรียนรู้กระบวนการเป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกับการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่างๆ การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางด้านสติปัญญา

A มาจากคำว่า Application หมายถึง การนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนและช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีแต่เพียงการสอนเนื้อหาสาระให้ผู้เรียนเข้าใจ โดยขาดกิจกรรมการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ จะทำให้ผู้เรียนขาดการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการ

ปฏิบัติซึ่งจะทำให้การเรียนรู้ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร การจัดกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้นี้เท่ากับเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ในด้านหนึ่งหรือหลาย ๆ ด้าน แล้วแต่ลักษณะของสาระและกิจกรรมที่จัด

แนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แบบซิปปา (CIPPA) ดังกล่าวได้มาจากตัวอย่างของคำสำคัญซึ่งใช้เป็นแนวคิดหลักในการจัดการเรียนการสอนหากจะใช้เป็นชื่อภาษาไทย ชื่อที่น่าจะเหมาะสมก็คือ “การจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แบบประสาน 5 แนวคิดหลัก”

แนวคิดหลัก 5 แนวคิด ที่เป็นพื้นฐานของการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แบบซิปปา หรือ แบบประสาน 5 แนวคิดหลักคือ

1. แนวคิดการสร้างสรรคความรู้ (Constructism)
2. แนวคิดเรื่องกระบวนการกลุ่ม และการเรียนแบบร่วมมือ (Group Process and Cooperative Learning)
3. แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมในการเรียนรู้ (Learning Readiness)
4. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning)
5. แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of Learning)

การใช้แนวคิดหลักทั้ง 5 ดังกล่าวข้างต้น ใช้บนพื้นฐานของทฤษฎีสำคัญ 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ (Human Development)
2. ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experience Learning)

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 6-7) ได้กล่าวถึงหลักการพื้นฐานของแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ว่า

1. ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน

ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ บทบาทของครูคือผู้สนับสนุน (Supporter) และเป็นแหล่งความรู้ (Resource person) ของผู้เรียน ผู้เรียนจะรับผิดชอบตั้งแต่เลือกและวางแผนสิ่งที่ตนจะเรียนหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือก และจะเริ่มดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการศึกษาค้นคว้ารับผิดชอบการเรียนตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้

ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ปัจจัยสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณา ประกอบด้วยเนื้อหาวิชา ประสบการณ์เดิม และความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้ที่สำคัญ และมีความหมายจึงขึ้นอยู่กับสิ่งที่สอนและวิธีสอนที่ใช้สอน

3. การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์จากการเรียน หากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้ทำงานร่วมกับเพื่อนๆ ได้ค้นพบข้อคำถามและคำตอบใหม่ๆ สิ่งใหม่ๆ ประเด็นท้าทายและความสามารถในเรื่องใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการบรรลุผลสำเร็จของงานที่พวกเขาเริ่มด้วยตนเอง

4. สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน

การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มจะช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงาม การพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ การปรับปรุงการทำงานและการจัดการกับชีวิตของแต่ละบุคคล สัมพันธภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียน

5. ครูคือผู้อำนวยความสะดวกและเป็นแหล่งความรู้

ในการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจะต้องมีความสามารถที่จะค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน เป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียน และสามารถค้นคว้า หาสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความเต็มใจของครูที่จะช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไข ครูจะให้ทุกอย่างแก่ผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นความเชี่ยวชาญ ความรู้ เจตคติ และการฝึกฝนโดยผู้เรียนมีอิสระที่จะรับหรือไม่รับการให้นั้นก็

6. ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม

การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างออกไป ผู้เรียนจะมีความมั่นใจในตนเองและควบคุมตนเองได้มากขึ้น สามารถเป็นสิ่งที่อยากเป็น มีวุฒิภาวะสูงมากขึ้น ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ต่างๆ มากขึ้น

7. การศึกษา คือ การพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลายๆ ด้านพร้อมกันไป

การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน คุณลักษณะด้านความรู้ความคิดด้านการปฏิบัติ และด้านอารมณ์ความรู้สึกจะได้รับ การพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและกระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 31-32) ได้กำหนด แนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ การการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้แนวคิดในการปฏิรูปการเรียนรู้ 6 ประการ ดังนี้

1. การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 ยึดหลักว่าผู้เรียน ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ดังนั้น ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน และควรจัดกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละคน (สมนึก นนธิจันทร์. 2542 : 8)

2. การบูรณาการ

การเรียนการสอนแบบบูรณาการ เป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ ความเข้าใจและทักษะในศาสตร์หรือวิชาต่าง ๆ มากกว่า 1 วิชาขึ้นไป เพื่อแก้ปัญหาหรือแสวงหาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทำให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ความคิด ประสบการณ์ ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ในเวลาเดียวกัน ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจในลักษณะองค์รวม ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง เนื่องจากการเรียนรู้ที่มีสภาพใกล้เคียงกับชีวิตจริง การเรียนการสอนแบบบูรณาการมีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับสิ่งที่ใช้ในการพิจารณา (วุฒินันท์ อบอุ่น. 2544 : 32 ; อ้างอิงมาจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 35)

3. โครงการหรือโครงการ

การเรียนการสอนแบบโครงการ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกสิ่งที่ศึกษา กำหนดเรื่องที่จะศึกษา หรือโครงการที่จะสนใจจะทำ การศึกษาด้วยตนเองในสิ่งที่มีความคล้ายคลึง เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตจริง หรือสภาพปัญหาที่เป็นจริงในชีวิตประจำวัน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ความรู้ความคิดที่ลึกซึ้งเชื่อมโยงสัมพันธ์กันจนได้ความรู้ใหม่ที่มีความหมายสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน ได้ใช้ทักษะที่มีในการทำงานตามความต้องการและความสนใจ ทำให้เด็กได้พัฒนาความรับผิดชอบ ความมีวินัยในตนเอง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ทักษะการทำงานกลุ่ม ความพยายามและความรอบคอบในการปฏิบัติงานการเรียนการสอนแบบโครงการเป็นวิธีการสอนที่เหมาะสม เพราะทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างหลากหลายในเวลาเดียวกัน และเนื่องจากสิ่งที่เรียนรู้มีความคล้ายคลึงกับสภาพชีวิตจริง จึงทำให้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิต ซึ่งทำให้การเรียนรู้มีความหมายมากขึ้น (วุฒินันท์ อบอุ่น. 2544 : 32-33)

4. การเรียนรู้ในกรอบการเชื่อมโยงกับท้องถิ่น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (สมนึก นนธิจันทร์. 2542 : 10)

5. การเรียนรู้โดยใช้กลุ่ม

กระบวนการกลุ่มเป็นการจัดสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ได้มีปฏิสัมพันธ์กัน โดยมีแนวคิดการกระทำแรงจูงใจร่วมกัน แบ่งหน้าที่ช่วยเหลือกันและกัน ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การทำงานเป็นกลุ่มที่ดีจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพการทำงานสูงกว่าผลรวมของประสิทธิภาพการทำงานของแต่ละคน ทุกคนจะได้เรียนรู้การทำงาน ค้นพบตนเองและเพื่อนร่วมงาน กระบวนการกลุ่มจึงเน้นกระบวนการทำงานมากกว่าการเน้นผลงาน การทำงานร่วมกัน นอกจากจะได้ผลงานออกมามากกว่าการทำงานคนเดียวแล้ว สิ่งที่มีคุณค่ากว่าผลงาน คือ การเรียนรู้กระบวนการการทำงานที่ทำให้เกิดผลงานนั้น และการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน การสื่อสารความคิดและได้ฝึกฝนให้มีลักษณะนิสัยบางอย่างด้วย ในการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มนั้น สามารถสอนได้ทั้งในลักษณะสอนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและสอนสอดแทรก ให้ฝึกปฏิบัติการทำงานเป็นกลุ่มในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ได้

6. การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน

แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) เป็นแนวทางหนึ่งของการประเมินผลตามสภาพจริง ที่ใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน สามารถสะท้อนให้เห็นผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างชัดเจน โดยมีหลักการสำคัญในการ

ประเมินจากเพิ่มสะสมผลงาน ดังนี้ (วุฒินันท์ อบอุ่น. 2544 : 34 ; อ้างอิงมาจาก
หน่วยศึกษานิเทศก์, 2542 : 33)

6.1 ด้านเนื้อหาวิชา จะต้องสะท้อนความรู้ความเข้าใจ เนื้อหาวิชา ทักษะ
ความสามารถและคุณลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียน

6.2 ด้านการเรียนการสอนจะต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้และผลงานของผู้
เรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ หรืองานและตรวจสอบปรับปรุง
ด้วยตนเอง รวมทั้งมีการประเมินตนเอง และอีกประการหนึ่งคือ เน้นบรรยากาศการเรียนรู้
อย่างอิสระ โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาให้คำชี้แนะ การค้นสร้างขวัญและกำลังใจ

6.3 ด้านความเสมอภาค คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งด้านความ
สามารถ วิธีการเรียน และความหลากหลายทางสติปัญญา โดยมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของ
บุคคลไปสู่เกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดให้สูงสุดตามความสามารถของแต่ละบุคคล

กาญจนา ไชยพันธ์ (2544 : 6-7 ; อ้างอิงจาก Rogers. 1980 : unpagged) ได้กล่าวถึง
แนวคิด มุมมองของนักการศึกษาที่เน้นเกี่ยวกับมนุษย์ ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่
เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า

1. มนุษย์โดยพื้นฐานมีเหตุผล มีความพร้อม ที่จะปรับตนเองให้อยู่ร่วมกับผู้อื่น
ได้ และสามารถพัฒนาตนเองได้
2. มนุษย์มีพื้นฐานที่มีการกระทำที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีคุณค่ามีการติดัดสติใจ
ได้ด้วยตนเอง นำตนเองได้นำเชื่อถือและไว้วางใจได้
3. มนุษย์ต้องการพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อนำไปสู่การเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์
โดยจะคู่ได้โดยการที่มีการปรับตัว พึ่งตนเอง มีความเป็นตัวเอวมถึงแรงจูงใจใคร่รู้ใคร่เห็น
โดยมนุษย์จะผลักดันให้ทำกิจกรรมที่พึงพอใจ
4. มนุษย์มีโลกส่วนตัว มีประสบการณ์เป็นส่วนตัว โดยอาศัยความคิด ความรู้สึก
และประสบการณ์ส่วนตัว เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ
สิ่งแวดล้อมจะบันทึกไว้ในส่วนจิตใจ 2 ส่วน คือ ส่วนที่สามารถสำนึกได้ (Consciousness)
และอีกส่วนเป็นส่วนที่ไม่สามารถสำนึกหรือไร้สำนึก (Unconsciousness) ส่วนที่สามารถสำนึก
รู้ได้ และไร้สำนึก รวมเรียกว่า สนามประสบการณ์ ในส่วนที่เป็นความคิดในจิตสำนึกทำให้
มนุษย์เกิดการปรับตัวได้ ดังนั้นคนที่ปรับตัวไม่ได้ทำให้เกิดพฤติกรรมไม่ดีเกิดขึ้น หรือเกิดการ
ปกป้องตนเอง

5. มนุษย์มีความสามารถจะเปลี่ยนแปลงตนเอง สามารถจัดการและควบคุมตนเอง ถ้ามุขยอยู่ใในสภาวะการณที่เหมาสม

วิเศษ ชินวงศ์ (2544 : 35-36) ได้กล่าวถึง แนวคิดและหลักการการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ว่า ในการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรคำนึงถึงแนวคิดและหลักการต่อไปนี้

1. สมองของมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้โดยอาศัยระบบประสาทสัมผัส คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกายใจ
2. ความหลากหลายของสติปัญญา หรือ พหุปัญญา ความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ จำแนกได้ 10 ประเภท คือ ด้านภาษา ดนตรี ตรรกและคณิตศาสตร์ การเคลื่อนไหว ศิลปะมิติสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การสื่อสารด้านความรู้สึก ความลึกซึ้งภายในจิตใจ ด้านความเข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตวิญญาณและด้านจิตนิยม ดังนั้น การจัดการกระบวนการเรียนการสอน ควรจัดกิจกรรมให้หลากหลาย เพื่อส่งเสริมศักยภาพความเก่ง ความสามารถของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้แต่ละคนได้พัฒนาความถนัด ความเก่งตามศักยภาพของตนเอง

3. การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง ควรจัดกระบวนการเรียนการสอนให้ สอดคล้องดังนี้

3.1 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้อง กับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามความสามารถทั้งด้านความรู้ จิตใจ อารมณ์ และทักษะ ต่าง ๆ

3.2 ลดการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาลง ผู้เรียนกับผู้สอนควรมีบทบาทร่วมกัน ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ ผู้เรียนได้เรียนจากสถานการณ์จริง ที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตจริง เรียนรู้ความจริงในตนเอง และความจริงในสิ่งแวดล้อม จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

3.3 กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ครูทำหน้าที่เตรียมการจัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษา วางแนวกิจกรรม และประสิทธิผล

สมศักดิ์ ภูวิภาดาพรรณ (2544 : 1-2) ได้กล่าวถึงหลักการ การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า หลักสำคัญของการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องคำนึงถึง

1. ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน (Learner's Needs & Interests) เป็นสำคัญ
2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Participation) ในการเรียนรู้ให้มากที่สุด
3. เน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตัวเอง (Constructionism) กล่าวคือ ให้สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ในสภาพความเป็นจริง (Experiential Learning) สามารถวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และสืบค้นหาความรู้ได้ด้วยตนเอง (Inquiry)
4. เป็นการพึ่งพาตนเอง (Autonomy) เพื่อให้เกิดทักษะที่จะนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และสามารถเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของตนเองได้ (Metacognition) กล่าวคือ รู้วิธีการของตนเองและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนวิธีการได้อย่างเหมาะสม ไม่เน้นที่การจดจำเพียงเนื้อหา
5. เน้นการประเมินตนเอง (Self-Evaluation) ซึ่งแต่เดิมครูผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินผล การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองได้ชัดเจนขึ้น รู้จุดเด่น จุดด้อย และพร้อมที่จะปรับปรุงหรือพัฒนาตนเอง ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น การประเมินในส่วนนี้เป็นการประเมินตามสภาพจริง และใช้เพื่อเพิ่มสะสมผลงานเข้าช่วย
6. เน้นความร่วมมือ (Cooperation) ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตจริง
7. เน้นรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) ซึ่งอาจจัดได้ทั้งในรูปแบบเป็นกลุ่มหรือเป็นรายบุคคล

สรุปได้ว่า นักการศึกษาพยายามใช้หลักการแนวคิดต่าง ๆ พัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ปัจจุบันถือว่า การจัดการกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความถูกต้อง เหมาะสม ในการจัดการกระบวนการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์

หลักการและแนวคิดที่นักศึกษานำมาใช้ในการพัฒนา การจัดการกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข การเรียนรู้ที่มีความสุข เป็นสภาพของการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีอิสระ ยอมรับความแตกต่างของบุคคล มีความหลากหลายในวิธีการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์แห่งความสำเร็จและได้พัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ
2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม โดยยึดหลักว่าเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้แล้วจะทำ

ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้และเกิดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางกาย (ผู้เรียนมีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย) ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา (เป็นกิจกรรมท้าทายความคิด ไม่ยากและไม่ง่ายเกินไป) ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม (ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อม ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ทางอารมณ์ (เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนโดยตรงหรือใกล้ตัวผู้เรียน)

3. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด การพัฒนาปัญญาของผู้เรียน มุ่งปลูกฝังพัฒนาการคิดให้มีคุณภาพ มีความสามารถในการคิดระดับสูงและมีผลผลิตของการคิดที่ดีในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการคิด ควรพัฒนาส่งเสริมสมรรถภาพสมอง ควบคู่กับกระบวนการทางสมอง เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาสมองทั้งด้านซ้ายและด้านขวา กระตุ้นให้สมองได้ทำงานอย่างสมดุล ทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงขีดสุดตามศักยภาพของมนุษย์

4. ทฤษฎีการเรียนรู้พัฒนาการเสริมสร้างลักษณะนิสัย การเสริมสร้างค่านิยม และการเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดี มีขั้นตอนที่สำคัญ 3 ประการใหญ่ และ 7 ประการย่อยคือ

4.1 การเลือก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

4.1.1 ให้โอกาสเลือกอย่างเสรี

Rajabhat Mahasarakham University

4.1.2 มีทางเลือกหลาย ๆ อย่าง

4.1.3 ให้โอกาสคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ และเป็นไปตามลำดับขั้น

4.2 การให้ค่า

4.2.1 ยอมรับมีความพอใจหลังการเลือก

4.2.2 เต็มใจที่จะยืนยันความคิด ตามที่ตนตัดสินใจและสามารถอธิบาย

เหตุผลให้ผู้อื่นฟังได้

4.3 การปฏิบัติ

4.3.1 ได้แสดงพฤติกรรมอะไรสักหนึ่งอย่างต่อทางเลือกที่ตนตัดสินใจ

4.3.2 กระทำ (ปฏิบัติ) ซ้ำจนเกิดเป็นนิสัย

5. ทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ มั่นสมองของมนุษย์ส่วนหนึ่งมีความสามารถจดจำเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างดีเยี่ยม และสมองส่วนนี้จะค่อย ๆ เลื่อนหายไปตามวัยของเด็ก ภายในอายุ 13 ปี หลังจากนั้น การพัฒนาการของสมอง จะต้องเกิดจากการเรียนรู้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น มนุษย์จึงจำเป็นจะต้องได้รับการจัดประสบการณ์สิ่งแวดล้อม การถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรมต่าง ๆ และได้เรียนรู้ในสถานการณ์ที่เหมาะสม จึงจะทำให้มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี

กระบวนการรับรู้เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกันระหว่างความคิด ความเข้าใจ ความรู้สึก ความจำ การลืม การเรียนรู้ และการตัดสินใจในการแสดงพฤติกรรม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของมนุษย์ มี 2 ประเภท คือ

5.1 อิทธิพลจากภายนอกร่างกาย ได้แก่ ความเข้มข้น และขนาดของสิ่งเร้า การทำซ้ำ ๆ การขัดกันของสิ่งเร้า การเคลื่อนไหว

5.2 อิทธิพลจากภายในร่างกาย ได้แก่ แรงจูงใจ ความคาดหวัง

6. ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนที่มีโอกาสรับประสบการณ์แล้วได้รับการกระตุ้นให้สะท้อนสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รับจากประสบการณ์แสดงออกมา เพื่อพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เจตคติใหม่ ๆ หรือวิธีการคิดใหม่ ๆ

7. แนวคิดการสร้างสรรคความรู้ ความรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยตนเอง สามารถพัฒนาให้งอกงามขึ้นไปได้เรื่อย ๆ โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาโครงสร้างความรู้ ภายในของบุคคลและการรับรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดยสร้างความรู้สามารถปรับเปลี่ยนขยายออกไปได้ โดยอาศัยองค์ประกอบ 3 ประการคือ

7.1 ความรู้เดิม หรือ โครงสร้างความรู้เดิมที่มีอยู่

7.2 ความรู้ใหม่ ได้แก่ ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้สึก ประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่บุคคลรับเข้าไป

7.3 กระบวนการทางสติปัญญา หรือทักษะกระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำความเข้าใจ ความรู้ที่รับมาและใช้ในการเชื่อมโยงปรับความรู้เดิมและความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน

8. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม เป็นการจัดสถานการณ์ให้คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปได้มีปฏิสัมพันธ์กัน โดยมีแนวคิดการกระทำแรงจูงใจร่วมกัน แบ่งหน้าที่ช่วยเหลือกัน และกัน ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การทำงานเป็นกลุ่ม จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงกว่าผลรวมของประสิทธิภาพการทำงานของแต่ละคน ทุกคนจะได้เรียนรู้การทำงาน ค้นพบตนเองและเพื่อนร่วมงาน ได้เรียนรู้กระบวนการทำงาน ได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน การสื่อสารความคิด และได้ฝึกฝนให้มีลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์

9. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนแบบร่วมมือ เป็นวิธีการเรียนที่มีการจัดกลุ่มการทำงาน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และเพิ่มพูนแรงจูงใจทางการเรียน จัดนักเรียนเข้ากลุ่มอย่างมีโครงสร้างที่ชัดเจน สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในการเรียนรู้ ได้รับการกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจ เพื่อช่วยเหลือและเพิ่มพูนการเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่ม การปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มจะช่วยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้น เช่นการถามคำถามซึ่งกันและกัน การขยายความ การอธิบายเพิ่มเติม

10. แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโอนความรู้ เป็นความสามารถของผู้เรียนที่นำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้ ซึ่งการถ่ายโอนการเรียนรู้จำเป็นต้องอาศัยการฝึกฝนการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย หากผู้เรียนมีโอกาสได้ฝึกฝนการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้มาก ๆ ความมั่นใจ และความชำนาญในการที่จะนำความรู้ไปใช้จะเกิดขึ้นเป็นปกติ

การจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้รับการพัฒนามาเรื่อย ๆ จนปัจจุบันได้มีรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่เหมาะสม ถูกต้อง ต่อการจัดกระบวนการเรียนการสอนหลายรูปแบบและมีรูปแบบที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. การจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แบบประสาน 5 แนวคิดหลัก หรือ CIPPA Model มีรายละเอียดดังนี้

1.1 สร้างค้นพบความรู้ด้วยตนเอง (Construct)

1.2 มีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งความรู้หลากหลาย (Interaction)

1.3 มีกิจกรรมเคลื่อนไหวทางกายอย่างเหมาะสมกับวัยและความสนใจ (Physical Participation)

1.4 ได้เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ (Process Learning)

1.5 นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Application)

2. การปฏิรูปการเรียนรู้ 6 ประการ ประกอบด้วย

2.1 การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล

2.2 การรู้จักบูรณาการ

2.3 โครงงานหรือโครงการ

2.4 การเรียนรู้ในกรอบเชื่อมโยงกับท้องถิ่น

2.5 การเรียนรู้โดยใช้กลุ่ม

2.6 การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน

3.3 จุดมุ่งหมายของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 1-3) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา และจุดมุ่งหมายของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

มุ่งสร้างคนหรือผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตโดยตรงของการศึกษาให้มีคุณลักษณะที่มีศักยภาพและสามารถที่จะพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่ความสำเร็จได้ คุณลักษณะดังกล่าวประกอบด้วย

1. การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีคุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียนและรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
2. การมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และคิดริเริ่มสร้างสรรค์
3. การมีความสามารถที่จะรับ ถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยีได้อย่างสร้างสรรค์และเหมาะสม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

4. การมีความสามารถในการแก้ปัญหาและเผชิญหน้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ
5. การรู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ

6. ความตระหนักในการมีส่วนร่วมที่จะรักษาวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม

การปกครองระบอบประชาธิปไตย และคุณธรรมตามหลักพุทธศาสนา

จุดมุ่งหมายของการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีรายละเอียดดังนี้

1. ใช้เป็นยุทธศาสตร์หลักในการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
2. เพื่อให้การดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม ให้เป็นคนดี คนเก่ง และเรียนรู้อย่างมีความสุข
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อย่างมีคุณภาพ

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและกระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 31) ได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ

โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ ดังนี้

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. การเรียนรู้แบบองค์รวม
3. การเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง
4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น
5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

วุฒินันท์ อบอุ่น (2544 : 27-28 ; อ้างอิงมาจาก กิตติมา ปรีดีดิติก. 2532 : 88-89)

ได้กล่าวถึง การจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามแนวคิดของ
ปรัชญาการศึกษาแบบพิพัฒนนิยม มีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. ให้การศึกษาทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาควบคู่กัน
ไป
2. ส่งเสริมสิ่งที่เป็นความสนใจ ความถนัด และลักษณะพิเศษของผู้เรียน
3. เรียนในสิ่งที่มีประโยชน์ สัมพันธ์สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและสังคมของ
ผู้เรียนให้มากที่สุด
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง และสังคม เพื่อจะได้ปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่าง
มีความสุขและรู้จักแก้ปัญหา

สรุปได้ว่าการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีจุดมุ่งหมาย
ดังนี้

1. ใช้เป็นยุทธศาสตร์หลักในการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียนและปฏิรูปการจัด
กระบวนการเรียนการสอนของครู
2. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม
ให้เป็นคนดี คนเก่งและเรียนรู้มีความสุข
3. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ใฝ่รู้ใฝ่เรียนและรู้จักแสวงหา
ความรู้ด้วยตนเองสามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมได้อย่างมีคุณภาพ
4. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ทิศริเริ่ม
สร้างสรรค์ และสามารถร่วมทำงานเป็นหมู่คณะได้
5. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถรับ ถ่ายทอด พัฒนาเทคโนโลยีได้ และ

มีส่วนร่วมรักษาวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การปกครองระบอบประชาธิปไตย คุณธรรมตามหลักพุทธศาสนาได้

3.4 ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

อรทัย มูลคำและคณะ (2542 : 22) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ ดังนี้

1. ขั้นนำ เป็นการสร้างและกระตุ้นความสนใจ หรือเตรียมความพร้อมในการเรียน
2. ขั้นกิจกรรม เป็นการจัดกิจกรรมตามหลักการ เพื่อให้ผู้เรียนได้
 - สร้างความรู้ด้วยตนเอง (Construct)
 - มีปฏิสัมพันธ์ ช่วยกันเรียนรู้ (Interaction)
 - มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ (Participation)
 - เรียนรู้กระบวนการ / ผลงานและความรู้ (Process / Product)
 - นำความรู้ไปใช้ (Application)
3. ขั้นวิเคราะห์ เป็นการอภิปรายผลจากกิจกรรม
 - วิเคราะห์ อภิปรายผลงานและข้อความรู้ที่สรุปได้จากกิจกรรม (Product)
 - วิเคราะห์ อภิปราย กระบวนการเรียนรู้ (Process)
4. ขั้นสรุปประเมิน เป็นการสรุป/ประเมินผลการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

กรมวิชาการ (2544 : 16-21) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

1. ขั้นนำ และสำรวจตามต้องการ เป็นการสำรวจความต้องการและความสนใจของผู้เรียนโดยการซักถาม สังเกต สัมภาษณ์ พูดคุย หรือทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อสำรวจพื้นฐานความรู้เดิม มีการสร้างและกระตุ้นความสนใจ
2. ขั้นเตรียมการ ครูเตรียมเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการเรียนรู้ และวางแผนการเรียนการสอน ในการวางแผนการเรียนการสอนนั้น ครูจะต้องเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนได้ร่วมวางแผนการเรียนด้วย
3. ขั้นดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย
 - ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน
 - ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 - ขั้นวิเคราะห์ อภิปรายผลงาน องค์ความรู้ที่สรุปได้จากกิจกรรมการเรียนรู้

4. **ขั้นประเมินผล** เป็นการประเมินที่มุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยการประเมินเกี่ยวกับพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน จะต้องวัดผลประเมินผลให้คลุมทุกด้าน ทั้งด้านความรู้ เจตคติ ทักษะ กระบวนการและผลงานเป็นการวัดผลตามสภาพจริง โดยเน้นการวัดจากการปฏิบัติ เพิ่มสะสมผลงานซึ่งในการประเมินผล สามารถประเมินระหว่างการเรียนรู้ การสอน และประเมินสรุปรวม

5. **ขั้นสรุปและนำไปประยุกต์ใช้** เป็นการสรุปประเมินผลการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งพิจารณาได้จาก การแสดงผลงาน การนำเสนอข้อค้นพบ การพัฒนาปรับปรุงตนเองของผู้เรียน และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่เกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และการดำรงชีวิตประจำวัน

สรุปได้ว่า ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

1. **ขั้นนำและสำรวจความต้องการ** เป็นการสร้างและกระตุ้นความสนใจ เพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียนในการเรียน
2. **ขั้นเตรียมการ** เป็นการเตรียมความพร้อมของครูในทุก ๆ ด้าน ทั้งเนื้อหาและวิธีการตลอดจน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ
3. **ขั้นดำเนินการ** เป็นขั้นที่ครูทำการสอน โดยทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครูได้เตรียมไว้ตามวิธีการของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. **ขั้นประเมินผล** เป็นการประเมินผลตามสภาพจริง โดยเน้นการวัดผลจากการปฏิบัติ และเพิ่มสะสมผลงานของนักเรียน
5. **ขั้นสรุปและนำไปประยุกต์ใช้** เป็นการสรุปผลการเรียนรู้ของนักเรียน และ ส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง

3.5 ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและกระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 21-22) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า มีดังนี้

1. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าผู้เรียนมีโอกาส คิด ทำ สร้างสรรค์ โดยที่ครูช่วยจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อ และสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน
2. คำนี้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความสามารถทางสติปัญญา

อารมณ์ สังคม ความพร้อมของร่างกาย และจิตใจ และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง

3. สาระการเรียนรู้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับวัย ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนและความคาดหวังของสังคม ทั้งนี้ผลการเรียนรู้จากสาระและกระบวนการจะต้องทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดี และมีความสุขในการเรียน

4. แหล่งเรียนรู้มีหลากหลายและเพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ตามความถนัด ความสนใจ

5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครู และระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือเกื้อกูล ห่วงใยมีกิจกรรมร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้คือ แลกเปลี่ยนความรู้ ถักทอความคิดพิชิตปัญหาร่วมกัน

6. ศิษย์มีความศรัทธาต่อครูผู้สอน สาระที่เรียนรวมทั้งกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนใฝ่รู้ มีใจรักที่จะเรียนรู้ทั้งนี้ ครูต้องมีความเชื่อว่า ศิษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

7. สาระและกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวของผู้เรียน จนผู้เรียนสามารถนำผลจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง

8. กระบวนการเรียนรู้มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ๆ เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์และร่วมมือกันให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้สูงสุด

3.6 บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ทิสนา แจมมณี (2542 : 24-25) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า

1. การเตรียมการสอน

1.1 ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่จะสอนให้เข้าใจ

1.2 ศึกษาแหล่งความรู้ที่หลากหลาย

1.3 วางแผนการสอน

1.3.1 กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน

1.3.2 วิเคราะห์เนื้อหาและความคิดรวบยอดและกำหนดรายละเอียดให้

ชัดเจน

1.3.3 ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นสำคัญตามหลัก ชิปปา หรืออื่น ๆ

1.3.4 กำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้

1.4 จัดเตรียม

1.4.1 สื่อ วัสดุการเรียนการสอนให้เพียงพอสำหรับผู้เรียน

1.4.2 เอกสาร หนังสือ หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน

1.4.3 ติดต่อแหล่งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นบุคคล สถานที่ หรือ ไลบรารี วัสดุต่าง ๆ และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

1.4.4 เครื่องมือการประเมินผลการเรียนรู้

1.4.5 ห้องเรียน หรือสถานที่เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น อาจจำเป็นต้องจัดโต๊ะ เก้าอี้ในลักษณะใหม่

2. การสอน

2.1 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี

2.2 กระตุ้นผู้เรียนให้สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

2.3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ได้เตรียมไว้ โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์ที่เป็นจริง

2.3.1 ดูแลให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

2.3.2 อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

2.3.3 กระตุ้นผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่

2.3.4 สังเกตและบันทึกพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งเหตุการณ์ที่จะส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นขณะทำกิจกรรม

2.3.5 ให้คำแนะนำและข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้เรียนตามความจำเป็น

2.3.6 บันทึกปัญหาและข้อขัดข้องต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการปรับปรุงกิจกรรมให้ดีขึ้น

2.3.7 ให้การเสริมแรงผู้เรียนตามความเหมาะสม

2.3.8 ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานการเรียนรู้ของผู้เรียนและอาจให้ข้อมูลเนื้อหา ความรู้ เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม

2.3.9 ให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และให้ข้อเสนอแนะตามความเหมาะสม

3. การประเมินผล

3.1 เก็บรวบรวมผลงาน และประเมินผลงานของผู้เรียน

3.2 ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอน

ธนู ฤทธิกุล (2542 : 43-44) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า เมื่อแนวโน้มของการเรียนการสอนเปลี่ยนไป บทบาทของผู้เรียนสำคัญและเด่นชัดมากขึ้น บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอน จะต้องปรับเปลี่ยนจากเดิม จากบทบาทเป็นผู้บอกความรู้ทั้งหมดแก่ผู้เรียน มาเป็นบทบาทในการสนับสนุนเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้มากที่สุด ซึ่งบทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีดังนี้

1. สอนผู้เรียนโดยวิธีบูรณาการเนื้อหา
2. แสดงบทบาทในฐานะผู้นำประสบการณ์ทางการศึกษา
3. กระตือรือร้นในบทบาท ความรู้ลึกของผู้เรียน
4. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนของหลักสูตร
5. ใช้เทคนิคการค้นพบด้วยตนเองของผู้เรียนเป็นกิจกรรมหลัก
6. มีการเสริมแรง หรือให้รางวัลมากกว่าการลงโทษมีการใช้แรงจูงใจภายใน
7. ไม่เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการมากเกินไป
8. มีการทดสอบน้อย
9. มุ่งเน้นการทำงานเป็นกลุ่มแบบร่วมมือ
10. สอนโดยไม่ยึดติดกับห้องเรียน
11. มุ่งสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ให้ผู้เรียน
12. มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการ และทักษะด้านจิตพิสัยเท่าเทียมกัน
13. มุ่งเน้นการประเมินกระบวนการเป็นสำคัญ

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 12-14) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า

1. บทบาทด้านการเตรียมการ ประกอบ

1.1 การเตรียมตนเอง ครูจะต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทของ

ผู้เป็นแหล่งความรู้ (resource person) ซึ่งจะต้องให้คำอธิบายคำแนะนำ คำปรึกษาให้ข้อมูล ความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน รวมทั้งแหล่งความรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล ได้

1.2 การเตรียมแหล่งข้อมูล ครูจะต้องเตรียมแหล่งข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียน ทั้งในรูปแบบของสื่อการเรียน ใบความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียน

1.3 การเตรียมกิจกรรมการเรียน ครูจะต้องวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียน ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ครูจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ได้สาระสำคัญ และเนื้อหาข้อความรู้ที่จะนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ตามกำหนด

1.4 การเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ครูจะต้องพิจารณาและกำหนดว่าจะใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ใด เพื่อให้กิจกรรมการเรียนดังกล่าวบรรลุผล

1.5 การเตรียมการวัดและประเมินผล เป็นการเตรียมวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยการวัดให้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการ (Process) และผลงาน (Product) ที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะ (Skill)

2. บทบาทด้านการดำเนินการ เป็นบทบาทขณะผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียน การสอน ประกอบด้วย

2.1 การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา (Helper and Advisor) คอยให้คำตอบเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ เช่น ให้ข้อมูลหรือความรู้ในเวลาที่ผู้เรียนต้องการ

2.2. การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and Encourager) ช่วยสนับสนุน หรือกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรม

2.3 การเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (Active Participant) โดยเข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มผู้เรียนพร้อมทั้งให้ความคิด และความเห็นหรือช่วยเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม

2.4 การเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) ตรวจสอบผลการทำงานตามกิจกรรมของผู้เรียน เพื่อให้ถูกต้องชัดเจน และสมบูรณ์ก่อนให้ผู้เรียนสรุปเป็นข้อความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้

2.5 การเป็นผู้สร้างเสริมบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร สนับสนุน เสริมแรง

กระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าร่วมทำงานกับกลุ่ม ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อภิปรายโต้แย้ง แสดงความเห็นด้วย ท่วงทีนุ่มนวลให้เกิดริและเป็นมิตรโดยมีจุดหมายเพื่อให้เป้าหมายของกลุ่มบรรลุความสำเร็จ

1. บทบาทด้านการประเมินผล เป็นการตรวจสอบว่าสามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ครูจะต้องเตรียมเครื่องมือและวิธีการให้พร้อม การวัดผลควรให้ครอบคลุมทุกด้าน โดยเน้นการวัดผลจากสภาพจริง (Authentic measurement) จากการปฏิบัติ (Performance) และจากแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) โดยผู้เรียนและสมาชิกของแต่ละกลุ่มควรมีบทบาทร่วมวัดและประเมินตนเองและกลุ่มด้วย

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2542 : 18) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า ครูเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บทบาทสำคัญของครูจึงประกอบด้วย

1. วางแผนการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาที่รับผิดชอบ และจัดทำแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการสอนจากผู้บอกความรู้เป็นผู้จัดการเรียนรู้ แนะนำช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้

3. ช่วยพัฒนาผู้เรียน เติมเต็มความรู้ของผู้เรียนให้สมบูรณ์

4. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข ให้ความรัก ความมั่นคง อิสรภาพ การยอมรับให้ข้อมูลป้อนกลับ

5. จัดทรัพยากรการเรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้

6. รู้จักและเข้าใจผู้เรียน

7. มีความรู้ลึกซึ่งในสิ่งที่สอน

8. มียุทธศาสตร์การสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

9. รักการสอน

10. ปลุกฝังให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้

11. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

12. พัฒนาดตนเองไปสู่ความเป็นมืออาชีพ ด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

13. ปฏิบัติตนเป็นต้นแบบที่มีทั้งด้านความประพฤติและการเรียนรู้

วิภากรณ์ ภู่วัฒนกุล (2543 : 46) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. สามารถเลือกใช้ทฤษฎีต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม เช่น ทฤษฎีความพร้อม ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ ทฤษฎีการพัฒนาจิตวิทยาเชิงสังคม และทฤษฎีการเจริญเติบโตทางปัญญา

1.1 ทฤษฎีความพร้อม (Theory of Maturation) ครูต้องสังเกตความพร้อมของผู้เรียนรายบุคคล และปรับหลักสูตรสำหรับแต่ละบุคคล และขอความช่วยเหลือจากผู้ปกครองในรูปแบบครูช่วยสอน สำหรับนักเรียนที่ไม่พร้อม และมอบหมายงานอื่น ๆ เพิ่มเติม

1.2 ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ (Theory of Behaviorism) ครูต้องจัดการสอนที่ช่วยผู้เรียนพัฒนาทักษะการฟังวันละ 2-3 ครั้ง อย่างน้อยครั้งละ 20 นาที เกี่ยวกับคำแนะนำเรื่องพฤติกรรมและให้รางวัล โดยการหยุดพักครั้งละ 5 นาที

1.3 ทฤษฎีการพัฒนาจิตวิทยาเชิงสังคม (Theory of Psychosocial dimensions) การจัดห้องเรียน โดยให้ผู้เรียนหญิง-ชาย ปนกันเป็นกลุ่มและให้โอกาสนักเรียนได้เล่นกลางแจ้ง โดยปราศจากการควบคุม เพื่อเป็นการลดความตึงเครียดทางอารมณ์

1.4 ทฤษฎีการเติบโตทางปัญญา (Theory of cognitive growth) ครูควรจัดการเรียนการสอน จัดกิจกรรมเน้นกลุ่ม หรือเป็นรายบุคคลสัปดาห์ละครั้ง เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสมิ่วเวลาในการค้นคว้าและค้นหาตนเอง นอกจากนั้นครูควรมอบหมายให้ผู้เรียนเขียนบทความสรุป เกี่ยวกับวิชาที่เรียน หรือตามความสนใจ ซึ่งเป็นการฝึกให้ผู้เรียนเป็นนักคิด

2. รู้วิธีการเรียนว่า ผู้เรียนควรจะเรียนอย่างไร

3. เตรียมการสอนด้วยเทคนิค วิธีสอนและกิจกรรมที่เหมาะสม

4. เข้าถึงจิตใจ และเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน

5. มีการสื่อสารเป้าหมาย การเรียนรู้กับผู้เรียนและผู้ปกครองได้อย่างดี

6. ให้ความสำคัญและความเข้าใจอย่างถ่องแท้ต่อการประเมินผลการเรียน

7. ให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายและวิธีการวัดผลประเมินผลและมีข้อมูลเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8. สามารถประสานงานและรู้จักการจัดผู้เรียนเข้ากลุ่มตามความสนใจอย่างมีประสิทธิภาพ

สุมาลิน วงศ์มณี (2543 : 30) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูในการจัดกระบวนการ

การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า

1. เป็นผู้วางแผนจัดกิจกรรมในเวลาเรียน
2. กระตุ้น ชักจูง ให้ผู้เรียนสนใจ ต้องการศึกษารเรียนรู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
3. ขณะปฏิบัติหน้าที่การสอนในคาบเรียน ครูต้องอยู่ใกล้ชิดกับผู้เรียน เป็นที่ปรึกษาให้แก่ผู้เรียน ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำการศึกษา ทดลองขณะเดียวกันก็ควรพยายามทำให้ภาระงานของผู้เรียนจบสิ้นภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยไม่ต้องไปทำค่อนนอกเวลาเรียน สำหรับผู้เรียนที่ สนใจ หรือต้องการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษก็สามารถติดตามศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

กาญจนา ไชยพันธุ์ (2544 : 8) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า

1. การเตรียมครู คือ ครูต้องมีความรู้ในเนื้อหาที่ผู้เรียนจะเรียนรวมถึงแหล่งความรู้ที่จะแนะนำแก่ผู้เรียน ครูต้องศึกษาค้นคว้าข้อมูลเป็นอย่างดี
2. การเตรียมสื่อ อุปกรณ์ กิจกรรมให้เหมาะกับเนื้อหา สื่อต้องมีหลากหลาย
3. การเตรียมกิจกรรม ครูต้องจัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ ที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

4. การเตรียมการประเมินผล เป็นการประเมินการเรียนการสอนให้ตรงจุดประสงค์ของการเรียนรู้ประเมินให้ครอบคลุมความรู้ (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และการปฏิบัติ (Psychomotor)

สรุปได้ว่า ครูเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะครูคือ ผู้ดำเนินการและรับผิดชอบการจัดกระบวนการเรียนการสอนโดยตรง บทบาทหน้าที่ของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีดังนี้

1. การเตรียมการสอน
 - 1.1 ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่จะสอน พิจารณาแหล่งความรู้ที่เชื่อถือได้และหลากหลาย
 - 1.2 วางแผนการสอน จัดทำแผนการสอนอย่างละเอียด
 - 1.3 จัดเตรียม สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร ที่กำหนดไว้ในแผนการสอน
- ตลอดจนห้องเรียนหรือสถานที่ที่จะจัดการเรียนการสอนให้พร้อม

2. การสอน

- 2.1 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี กระตุ้นให้ผู้เรียนให้เข้าร่วมกิจกรรม
- 2.2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการสอนที่เตรียมไว้
- 2.3 อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้
- 2.4 สังเกตและบันทึกพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

ตลอดจนบันทึกข้อปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินการหรือใช้ในการพัฒนาต่อไป

2.5 ให้คำแนะนำและข้อมูลต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงกิจกรรมให้ดีขึ้น ตลอดจนให้ข้อมูลเนื้อหาความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม

3. การประเมินผล

- 3.1 เก็บรวบรวมผลงานและประเมินผลงานของผู้เรียน
- 3.2 ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอน

นอกจากครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจำนวนเป็นต้องได้รับความร่วมมือ ความช่วยเหลือสนับสนุน ส่งเสริมจากผู้ที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ ที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จที่แท้จริงได้ อันประกอบด้วย

1. ผู้บริหารสถานศึกษา และ โรงเรียน
2. นักเรียน
3. บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง
4. หลักสูตร การวัดผลและการประเมินผล
5. ทบวงมหาวิทยาลัย

เมื่อทุกฝ่ายมีการร่วมมือ ประสานงานในการวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันแล้ว การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญก็จะดำเนิน ไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสบผลสำเร็จสูงสุดดังที่ทุกฝ่ายต้องการ

3.7. ตัวบ่งชี้การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการเรียนการสอน ข้อสงสัยที่มักจะเกิดขึ้นเสมอ ๆ ก็คือลักษณะอย่างไรจึงจะเรียกได้ว่าเป็นการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างแท้จริง เรื่องนี้ ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (พ.คร.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้เสนอคำตอบ โดยพัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญขึ้น ได้ตัวบ่งชี้การเรียนของนักเรียน 9 ข้อ และตัวบ่งชี้การสอนของครู 10 ข้อ เป็นตัวกำหนดว่าเมื่อใดก็ตามที่มีตัวบ่งชี้เหล่านี้เกิดขึ้น เมื่อนั้นได้เกิดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแล้ว ซึ่งมีสาระสำคัญที่น่าสนใจดังต่อไปนี้คือ (อรทัย มูลคำ. 2542 : 23-29 ; อ้างอิงมาจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2541 : 3-10)

ตัวบ่งชี้การเรียนของนักเรียน

1. นักเรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. นักเรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
3. นักเรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
4. นักเรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดง

ออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล

5. นักเรียนได้รับการเสริมแรงให้ ค้นหาคำตอบแก้ปัญหา ทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน
6. นักเรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง
7. นักเรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ ของตนเองอย่างมีความสุข
8. นักเรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน
9. นักเรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การสอนของครู

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
 2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลูกเร้า จูงใจ และเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้
 3. ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง
 4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์
 5. ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง
 6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียน
 7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิดการแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้
 8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง
 9. ครูฝึกฝนกิจกรรมรายสัปดาห์และวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย
 10. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง
- นอกจากนี้เมื่อบูรณาการทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎีของคุนยพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (พ.คร.) เข้าด้วยกัน คณะทำงานสามารถจำแนกตัวบ่งชี้การเรียนของนักเรียนได้ 58 ข้อ และตัวบ่งชี้การสอนของครูได้ 52 ข้อ ตัวบ่งชี้เหล่านี้ คือ พฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนทั้ง ก่อน ระหว่าง และหลัง หรืออาจเกิดขึ้นเฉพาะแต่เพียงในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนก็ได้ ตามรายละเอียดใน ตารางต่อไปนี้
- การเรียนของนักเรียน**

ตารางที่ 1 แสดงตัวบ่งชี้การเรียนของนักเรียน

ก่อนเรียน	ระหว่างเรียน	หลังเรียน (ขั้นสรุป)
4. นักเรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด และความสนใจ	1. นักเรียนได้เห็น ฟัง ดม ชิม สัมผัสสิ่งต่าง ๆ และเกิดการเรียนรู้	3. นักเรียนรู้ดีกว่าตนเองได้ รับการยอมรับ ทำงาน สำเร็จ ภูมิใจ
10. นักเรียนได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาความสามารถอย่างเต็มที่	2. นักเรียนมีโอกาสเปรียบเทียบ แยกแยะเชื่อมโยง	11. นักเรียนมั่นใจ กล้าแสดงออก
	3. นักเรียนได้รับการยอมรับ ทำงานสำเร็จ ภูมิใจ	19. นักเรียนได้หาข้อมูล
	4. นักเรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด และความสนใจ	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ก่อนเรียน	ระหว่างเรียน	หลังเรียน (ขั้นสรุป)
19. นักเรียนได้หาข้อมูล จัดข้อมูล และสรุปข้อมูล	5. นักเรียนค้นหาคำตอบ ค้นหาวีธีการ แก้ปัญหาทั้งด้วยตนเองและช่วยกันทำ	จัดข้อมูล และสรุปข้อมูล
24. นักเรียนร่วมกันตั้ง ชุมชนแห่งการแสวงหา ความรู้ (Community of Inquiry)	6. นักเรียนค้นพบและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง	23. นักเรียนได้ฝึกการนำ ทางเลือกไปปฏิบัติและ ประเมินผล
37. นักเรียนคาดการณ์ และทำนายผลจากสถานการณ์ต่าง ๆ	7. นักเรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม	30. นักเรียนสังเกต ตัดสิน ผลข้อมูลได้เอง และโดย การปรึกษากับกลุ่ม
39. นักเรียนสังเกตสรรพ สิ่งในธรรมชาติ	8. นักเรียนได้แสดงออกทางวาจา ท่าทาง วาด ปั้น เขียนบรรยาย	33. นักเรียนตัดสินใจได้ว่า อะไรถูกอะไรผิด
	9. นักเรียนได้คิด ทำ แสดงออก เพื่อการแก้ปัญหาและการสร้างสรรค์	38. นักเรียนนำผลของวิธี แก้ปัญหามาใช้ประโยชน์ ในเชิงปฏิบัติ
	10. นักเรียนได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาความสามารถ อย่างเต็มที่	42. นักเรียนค้นพบความ ถนัดและวิธีการของตนเอง
	11. นักเรียนมั่นใจใจกล้าแสดงออกสารคาม	47. นักเรียนเรียนรู้จากการ เผชิญ ในการแข่งขัน
	12. นักเรียนร่วมกิจกรรม และเรียนรู้จากกลุ่ม	49. นักเรียนยอมรับความ สามารถของผู้อื่น
	13. นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดกับเพื่อนและรับฟังผู้ อื่น	56. นักเรียนทำเพิ่มผลงาน การฝึกปฏิบัติของตนเอง
	14. นักเรียนได้เผชิญสถานการณ์จำลองและคิดค้นวิธี การแก้ปัญหา	57. นักเรียนบันทึกและรายงาน เหตุการณ์ที่เป็นผลของ การปฏิบัติดีและไม่ดี
	15. นักเรียนได้ฝึกความรับผิดชอบในการทำงานที่ได้รับ มอบหมาย สมาชิกของกลุ่มร่วมมือและยอมรับซึ่งกัน และกัน	58. นักเรียนทำกิจกรรม วิเคราะห์ผลของกิจกรรม นั้น ๆ
	16. นักเรียนได้ทดลองทำและจินตนาการ	
	17. นักเรียนค้นพบความเปลี่ยนแปลง และความแปลก ใหม่	
	18. นักเรียนมีโอกาสดอกคำถามและได้รับการเสริมแรง	
	19. นักเรียนได้ค้นหาข้อมูล จัดข้อมูล และสรุปข้อมูล	
	20. นักเรียนได้แสดงความคิดอย่างหลากหลายและทั่วถึง	
	21. นักเรียนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และเปรียบเทียบ	
	22. นักเรียนได้ฝึกระบุปัญหา กำหนดทางเลือกวิธีแก้	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ก่อนเรียน	ระหว่างเรียน	หลังเรียน (ขั้นสรุป)
	<p>ปัญหา</p> <p>23. นักเรียนได้ฝึกการนำทางเลือกไปปฏิบัติและประเมินผล</p> <p>25. นักเรียนได้อ่านนิทาน นิยาย ข้อความแล้วตอบคำถาม</p> <p>26. นักเรียนบอกความคิดฝัน หรือจินตนาการโดยการพูด เขียนและแสดงท่าทาง</p> <p>27. นักเรียนแสดงข้อโต้แย้ง คัดค้าน หรือเห็นด้วยยอมรับ</p> <p>28. นักเรียนสร้าง และตอบคำถามที่ทำท่าย</p> <p>29. นักเรียนพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น</p> <p>31. นักเรียนอธิบายหลักการใหญ่ ๆ โดยแตกประเด็นย่อย ๆ ได้</p> <p>32. นักเรียนนำประเด็นย่อย ๆ มาสรุปเป็นหลักการได้</p> <p>33. นักเรียนตัดสินใจว่า อะไรถูก อะไรผิด</p> <p>34. นักเรียนให้ความหมายของคำ และตรวจสอบความถูกต้อง</p> <p>35. นักเรียนสังเกต อธิบาย วิเคราะห์องค์ประกอบ</p> <p>36. นักเรียนอธิบายความเป็นมาเป็นไปของปัญหาเชิงเหตุผล</p> <p>37. นักเรียนคาดการณ์และทำนายผลจากสถานการณ์ต่าง ๆ</p> <p>39. นักเรียนสังเกตสรรพสิ่งในธรรมชาติ</p> <p>40. นักเรียนเลียนแบบ ทำตาม จำไว้จนฝังใจ</p> <p>41. นักเรียนฝึกปฏิบัติซ้ำ ๆ</p> <p>42. นักเรียนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง</p> <p>43. นักเรียนสร้างสรรค์วิธีการของตนเองได้</p> <p>44. นักเรียนแสวงหา และสร้างสรรค์ผลงานของตน</p>	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ก่อนเรียน	ระหว่างเรียน	หลังเรียน (ขั้นสรุป)
	<p>ขั้นใหม่</p> <p>45. นักเรียนสัมผัสธรรมชาติ อภิปรายสร้างสรรค์ผลงาน</p> <p>46. นักเรียนศึกษาแนวทาง วิธีการ และฝึกปฏิบัติ</p> <p>48. นักเรียนฝึกฝนตนเองอย่างมีวินัยและรับผิดชอบ</p> <p>49. นักเรียนยอมรับความสามารถของผู้อื่น</p> <p>50. นักเรียนแข่งขันกับตนเองและปรับปรุงตนเอง</p> <p>51. นักเรียนร่วมกิจกรรม และแสดงความสามารถอย่างอิสระ</p> <p>52. นักเรียนฝึกช่วยเหลือผู้อื่น ฝึกเป็นผู้นำและผู้ตาม</p> <p>53. นักเรียนฝึกสติ และสมาธิในการทำงาน</p> <p>54. นักเรียนให้เหตุผล โต้ตอบ ถัดค้าน</p> <p>55. นักเรียนฝึกมารยาทอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย</p> <p>56. นักเรียนทำแฟ้มผลงานการฝึกปฏิบัติของตนเอง</p> <p>58. นักเรียนทำกิจกรรม วิเคราะห์ผลของกิจกรรมนั้น ๆ</p>	

การสอนของครู

ตารางที่ 2 แสดงตัวบ่งชี้การสอนของครู

ก่อนสอน (เตรียมการ)	ระหว่างสอน (ดำเนินการ)	หลังการสอน (สรุป)
1. ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดี	1. ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดี	1. ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดี
2. ครูจัดชั้นเรียนส่งเสริมการเรียนรู้	2. ครูใช้แหล่งเรียนรู้หลากหลาย	9. ครูสร้างความรู้สึที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
8. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่แจ่มใส	4. ครูใช้สื่อการสอนที่สอดคล้องกับวัย บทเรียนวิธีการสอน	10. ครูประเมินพัฒนาการของเด็กโดยรวมและต่อเนื่อง
9. ครูสร้างความรู้สึที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น	5. ครูแสดงความเมตตาต่อเด็กอย่างทั่วถึง	16. ครูประเมินการเรียนรู้ของนักเรียนโดยตลอด
11. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ	6. ครูจัดกิจกรรมให้เด็กสัมพันธ์กับธรรมชาติ	17. ครูรับฟังข้อมูลป้อนกลับ
14. ครูสร้างสิ่งแวดล้อมและใช้สื่อกระตุ้นความคิดจินตนาการการแสดงผลออก	7. ครูเปิดโอกาสให้เด็กแสดงออก	46. ครูประเมินวิธีการทำงานควบคู่กับผลงานของนักเรียน
21. ครูแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ในบทเรียน	8. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่แจ่มใส	47. ครูสังเกตปัญหาของนักเรียนและแนะแนวทางแก้ไข
25. ครูสร้างกรณีตัวอย่างปัญหาสถานการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและกระตุ้นการคิด	9. ครูสร้างความรู้สึที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น	49. ครูจัดทำแฟ้มบันทึกลักษณะนิสัย
32. ครูแสดงต้นแบบที่ดี	10. ครูประเมินพัฒนาการของเด็ก โดยรวมและต่อเนื่อง	51. ครูร่วมมือกับผู้ปกครองในการแก้ปัญหา
33. ครูมีความรู้ ทักษะทางดนตรี	12. ครูสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน นักเรียนกับกลุ่ม	52. ครูพัฒนานักเรียนและประเมินผลเป็นรายบุคคล
34. ครูเข้าใจทฤษฎีศิลปะ	13. ครูจัดกิจกรรมกระตุ้นความคิด จินตนาการ การแสดงออก	
35. ครูรู้หลัก และสามารถฝึกทักษะการกีฬา	14. ครูสร้างสิ่งแวดล้อมและใช้สื่อกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง	
	15. ครูเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง	
	18. ครูใช้ภาษาชัดเจนถูกต้อง	
	19. ครูใช้เทคนิคการตั้งคำถาม สนทนาอภิปราย	
	20. ครูปลุกเร้าความสนใจใฝ่รู้	
	22. ครูส่งเสริมความคงทนและการถ่ายโอนการเรียนรู้	
	23. ครูจัดกิจกรรมเน้นการฝึกปฏิบัติ	
	24. ครูฝึกการถาม-ตอบตรงประเด็น	
	25. ครูสร้างกรณีตัวอย่างปัญหาสถานการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและกระตุ้นการคิด	
	26. ครูกระตุ้นให้นักเรียนหาคำตอบ สาธิตตาม	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ก่อนสอน (เตรียมการ)	ระหว่างสอน (ดำเนินการ)	หลังการสอน (สรุป)
	<p>ขั้นสอน</p> <p>27. ครูตั้งคำถามและอธิบายเชื่อมโยงเหตุผล</p> <p>28. ครูใช้ตัวอย่างการกำหนดสิ่งที่ต้องปฏิบัติ</p> <p>29. ครูใช้เทคนิคการแบ่งงานและการทำงานกลุ่ม</p> <p>30. ครูบอกเล่าและอธิบายให้เด็กเกิดแรงคลใจ</p> <p>31. ครูใช้สื่อและจัดสิ่งแวดล้อม สร้างสรรค์ เสียง รูปร่าง และการเคลื่อนไหว</p> <p>32. ครูแสดงต้นแบบที่ดี</p> <p>36. ครูฝึกการปฏิบัติซ้ำ ๆ</p> <p>37. ครูส่งเสริมการค้นพบวิธีการของตนเอง เสริมแรง และเสริมความสามารถ</p> <p>38. ครูจัดสถานการณ์ให้เด็กได้แสดงออก</p> <p>39. ครูรับฟังความคิดเห็นและการแสดงออกของนักเรียน</p> <p>40. ครูจัดสถานการณ์จำลองให้นักเรียนใช้หลักคุณธรรมแก้ปัญหา</p> <p>41. ครูจัดกิจกรรม เกม และเพลงแฝงสาระ และแง่คิดทางคุณธรรม</p> <p>42. ครูฝึกฝนมารยาทและการใช้วาจาตามวัฒนธรรมไทย</p> <p>43. ครูสังเกตการทำงานของนักเรียน</p> <p>44. ครูฝึกการทำงานที่ละเอียดประณีต</p> <p>45. ครูสังเกตรูปแบบและวิธีการแสดงออกของนักเรียน</p> <p>47. ครูสังเกตปัญหาของนักเรียนและแนวทางแก้ไข</p> <p>48. ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล</p> <p>50. ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่</p>	

3.8 ยุทธศาสตร์การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สมศักดิ์ ภู่วิภาตดาวรรณ (2544 : 3-87) ได้เสนอยุทธศาสตร์ การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) เป็นวิธีการเรียนที่มีการจัดกลุ่มการทำงาน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และเพิ่มพูนแรงจูงใจทางการเรียนของสมาชิกในกลุ่มทุกคน การเรียนแบบร่วมมือยังเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ผู้เรียนร่วมมือ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเรียนรู้ โดยแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสามารถแตกต่างกัน ทำงานร่วมกัน เพื่อเป้าหมายกลุ่มสมาชิก มีความรับผิดชอบร่วมกัน ทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม

วิธีการเรียนแบบร่วมมือที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ได้แก่

1.1 การแข่งขันเป็นทีม (Team-Games-Tournaments : TGT) ซึ่งมีองค์ประกอบและขั้นตอนดังนี้

1.1.1 การสอนในชั้น โดยครูทบทวนบทเรียนให้โอกาสซักถามข้อสงสัย

1.1.2 ทีม โดยจัดกลุ่มคละกัน กลุ่มละ 3-4 คน

1.1.3 เกม แต่ละกลุ่มศึกษาหัวข้อจากแบบฝึกหัดด้วยกระบวนการของการเรียนรู้ ร่วมกัน ก่อนเริ่มการแข่งขัน

1.1.4 การแข่งขัน เป็นการแข่งขันตอบปัญหาที่มีการจดบันทึกคะแนน

1.1.5 จดหมาย เป็นการประกาศชมเชย และให้รางวัลแก่ผู้เรียนกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุด

1.2 การประสบความสำเร็จเป็นทีม (Student Teams Achievement Divisions : STAD) การเรียนแบบ STAD ไม่มีการเล่นเกมการแข่งขัน แต่ใช้การทดสอบสั้น ๆ เน้นการให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันเป็นทีม

1.2.1 วิธีการ - การสอนในชั้น การแบ่งทีม การฝึกฝนของทีม บันทึกคะแนนต่าง ๆ และจดหมายข่าวที่ใช้กับ TGT นำมาใช้กับ STAD ได้ทั้งหมด ไม่มีการแข่งขัน แต่ใช้แบบทดสอบแทน คือนักเรียนทุกคนต้องทำแบบทดสอบเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอนและจะมีคะแนนพิเศษให้ผู้เรียนที่ทำได้ดี เพิ่มขึ้นจากเดิมอย่างมากในการทดสอบแต่ละครั้ง

1.2.2 แบบทดสอบ เป็นการตั้งปัญหาย่อยๆ เช่นเดียวกับปัญหาที่ใช้ในการเล่นเกมนของ TGT คะแนนที่ได้จากการสอบของสมาชิกแต่ละคน เอามาบวกเป็นคะแนนทีม โดยมีวิธีคิดเช่นเดียวกับคะแนนของการแข่งขันใน TGT

1.2.3 คะแนนพิเศษ การให้คะแนนพิเศษแก่ผู้เรียนที่สามารถตอบคำถามได้ดีขึ้นมาก จะช่วยให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมช่วยให้ทีมชนะได้ โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนที่มีความสามารถระดับเดียวกันได้แข่งขันกัน

1.3 วิธีการติดต่อภาพ (Jigsaw) เป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้สึกถึงความรับผิดชอบที่ตนมีต่อกลุ่ม โดยการแต่งตั้งให้ผู้เรียนแต่ละคนเป็นผู้เชี่ยวชาญ ในแต่ละสาขาที่มอบหมายและผู้เชี่ยวชาญ ต้องมาสอนเพื่อนคนอื่น ๆ ในทีมในเรื่องที่ตนรู้ และผู้เรียนทุกคนในทีมต้องตอบข้อสอบที่ออกคลุมเนื้อหาทุกหัวข้อ คะแนนที่ผู้เรียนได้จะมารวมเป็นคะแนนของทีม และอาจมีคะแนนพิเศษให้ผู้เรียนคนที่ทำคะแนนได้ดีเกินคาด หัวใจสำคัญของ Jigsaw คือการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ผู้เรียนทุกคนต้องพึ่งพาความรู้จากผู้เรียนคนอื่น ๆ เพื่อจะได้ทำข้อสอบได้ดี

2. การเรียนแบบประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์หรือการเรียนรู้จากการ ได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนได้มีโอกาสรับประสบการณ์แล้วได้รับการกระตุ้นให้สะท้อนถึงต่าง ๆ (Reflection) ที่ได้จากประสบการณ์ออกมาเพื่อพัฒนาทักษะใหม่ๆ เจตคติใหม่ๆ หรือการคิดใหม่ๆ โดยมีขั้นตอนในการเรียนดังนี้

2.1 ขั้นประสบการณ์ (Experiencing) เป็นขั้นทำกิจกรรมจากสภาพจริง เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูลราคาสินค้าในตลาด

2.2 ขั้นนำเสนอ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Publishing) เป็นขั้นของการพูด-การเขียน เช่น นำข้อมูลที่ได้จากขั้นประสบการณ์มานำเสนอ

2.3 ขั้นอภิปรายผล (Discussing) เป็นขั้นการอภิปรายซักถาม เพื่อความเข้าใจที่แจ่มชัด และเพื่อให้ได้แนวคิดต่อการประยุกต์ใช้

2.4 ขั้นสรุปพาดพิง (Generalizing) เป็นการสร้างผลการเรียนจากทั้ง 3 ขั้น โดยสรุปพาดพิงสู่หลักการหรือมุมมองที่กว้างขึ้นอาจร่วมกันสรุปหรือ แต่ละคนสรุปก็ได้

2.5 ขั้นประยุกต์ใช้ (Applying) เป็นขั้นนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจทำในรูปของโครงการก็ได้

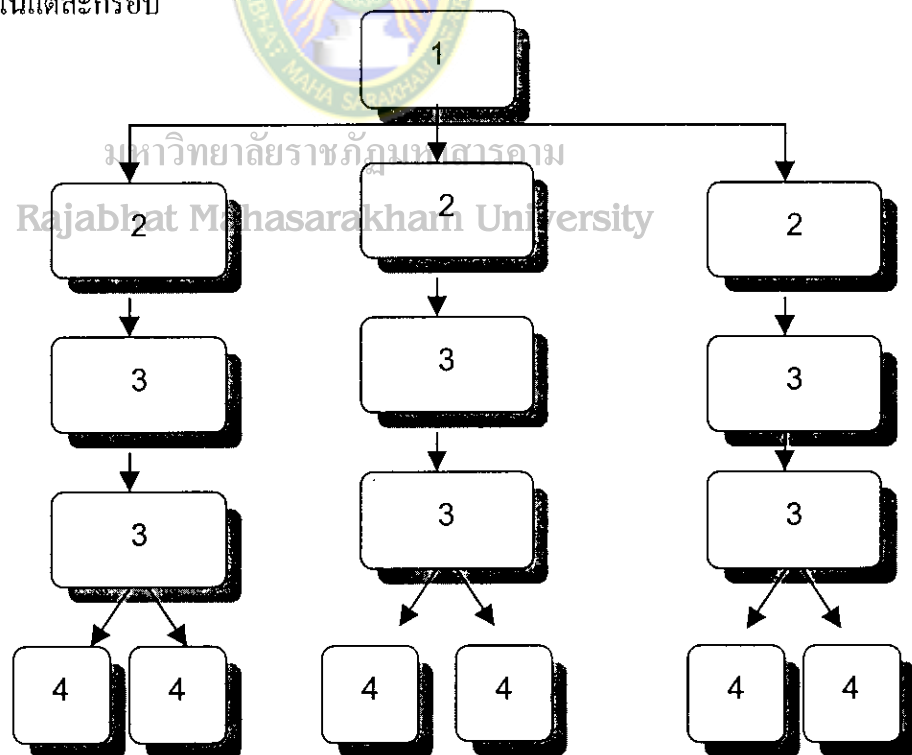
3. การเรียนแบบอภิปัญญา (Metacognitive Strategy) เป็นกระบวนการทางปัญญาในการคิดเชิงสรุปเพื่อหาเหตุผล แก่ปัญหา วิเคราะห์หรือนำไปใช้ โดยที่

3.1 ผู้เรียนรู้ตัวว่าตนคิดอะไร คิดอย่างไร

3.2 ผู้เรียนสามารถตรวจสอบความเข้าใจของตนได้

3.3 ผู้เรียนสามารถปรับเปลี่ยนกลวิธีการคิดให้เหมาะสมได้ ซึ่งวิธีการทางอภิปัญญาที่นิยมใช้ คือ ผังความสัมพันธ์ทางความหมาย ซึ่งเป็นการแสดงข้อมูลโดยอาศัยกราฟฟิค ในการจัดหมวดหมู่ ได้จำแนกรูปแบบผังความสัมพันธ์ทางความหมายออกเป็น 4 รูปแบบคือ (วิภากรณ์ และคณะ. 2544 : 43-47 ; อ้างอิงมาจาก สมศักดิ์ ภู่วิภาดาพรรณ. 2544 : 52-55)

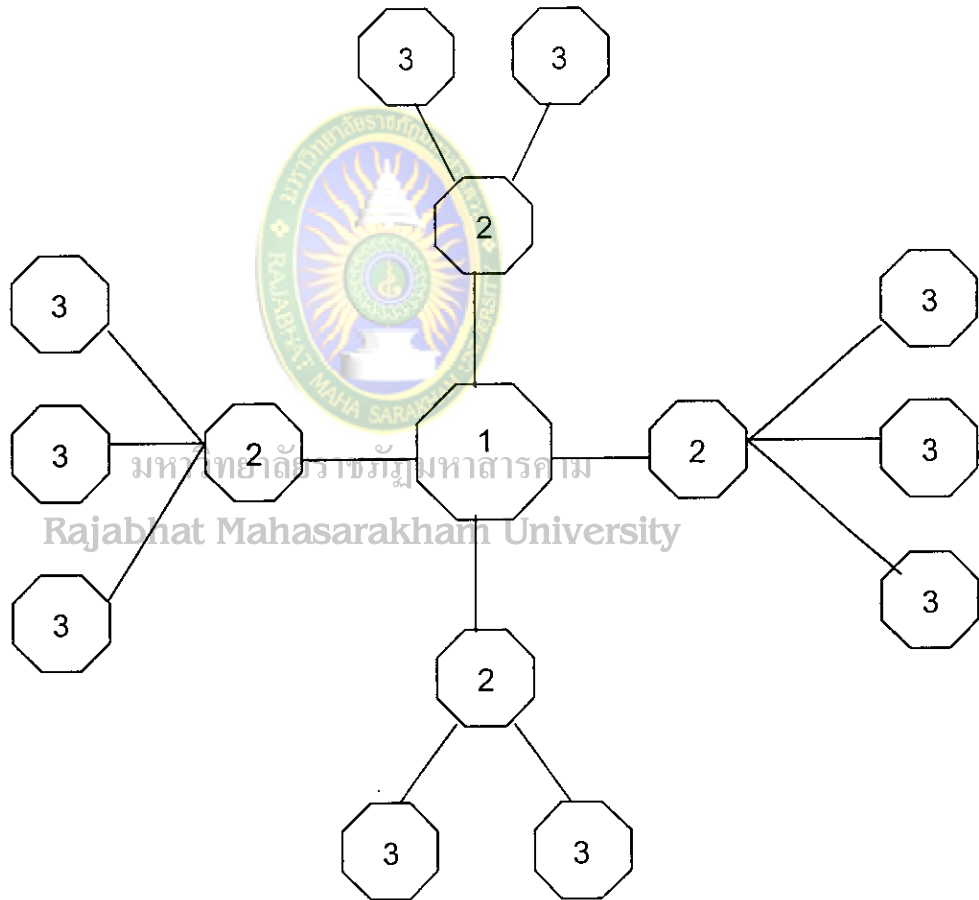
3.3.1 ผังความสัมพันธ์ทางความหมายแบบบรรยายลำดับเหตุการณ์ (Narrative Sequential Organization or Sequential Episodic Map) ใช้แสดงเรื่องเล่าที่จัดองค์ประกอบตามลำดับ โดยมีลูกศรเป็นเครื่องแสดงลำดับและเชื่อมโดยรายละเอียดสนับสนุนในแต่ละกรอบ



แผนภูมิที่ 4 แสดงผังความสัมพันธ์ทางความหมายแบบบรรยายลำดับเหตุการณ์

หมายเหตุ : 1 = ชื่อเรื่องหรือใจความหลัก
2 = เหตุการณ์รอง
3,4 = รายละเอียดสนับสนุน

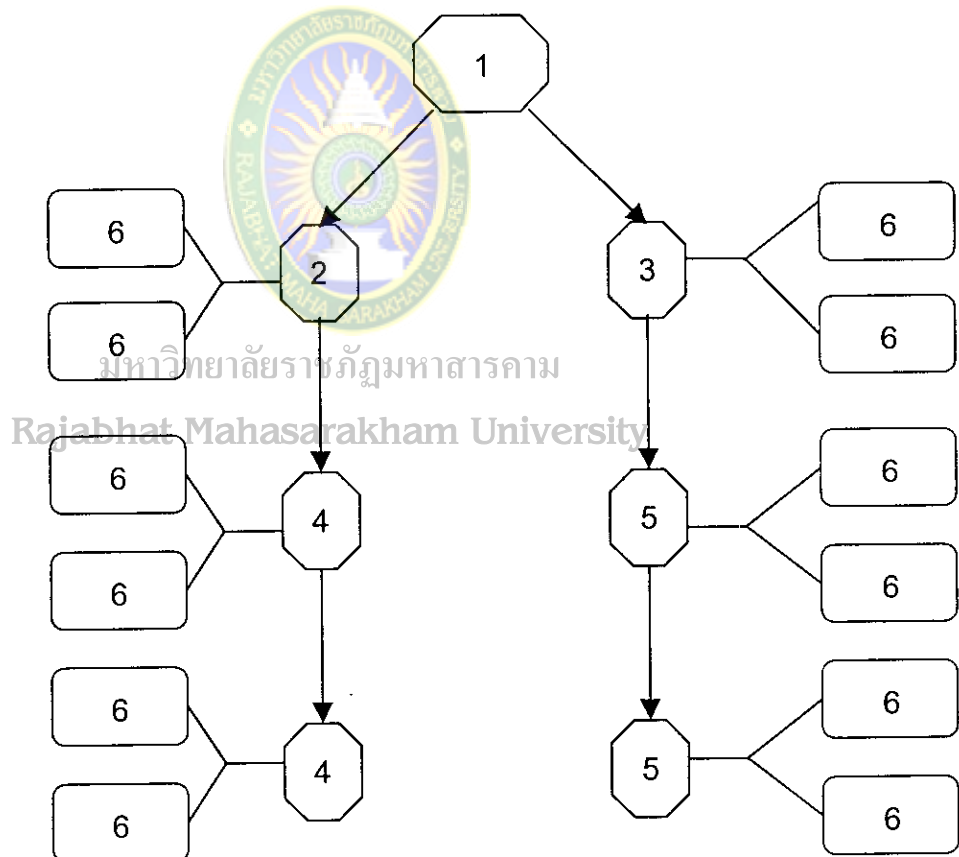
3.3.2 ผังความสัมพันธ์ทางความหมายแบบพรรณนา (Thematic or Descriptive Map) ใช้แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับบุคคล สถานที่ หรือสิ่งของ โดยมีใจความสำคัญอยู่ตรงกลางโยงความสัมพันธ์จากใจความสำคัญไปยังหัวข้อสำคัญต่าง ๆ ด้วยเส้นตรง และโยงความสัมพันธ์ของรายละเอียดปลีกย่อยเข้ากับหัวข้อสำคัญ



แผนภูมิที่ 5 แสดงผังความสัมพันธ์ทางความหมายแบบพรรณนา

- หมายเหตุ : 1 = ใจความหลัก
 2 = หัวข้อสำคัญ
 3 = รายละเอียดปลีกย่อย

3.3.3 ผังความสัมพันธ์ทางความหมายแบบเปรียบเทียบความแตกต่างและความเหมือน (Comparative and Contrastive Map) กรอบบนสุดเป็นหัวข้อที่จะเปรียบเทียบเครื่องหมายลูกศรตรงโยงลงไปยังกรอบด้านซ้ายมือ ใช้แสดงความเหมือน (Sameness) ลูกศรตรงเชื่อมโยงกรอบด้านขวามือ แสดงความแตกต่างและมีรายละเอียดย่อย ๆ ทั้งสองฝ่ายอยู่ในกรอบด้านข้าง



แผนภูมิที่ 6 แสดงผังความสัมพันธ์ทางความหมายแบบเปรียบเทียบความแตกต่างและความเหมือน

หมายเหตุ : 1 = หัวข้อเรื่องที่จะเปรียบเทียบ

2 = ความเหมือน

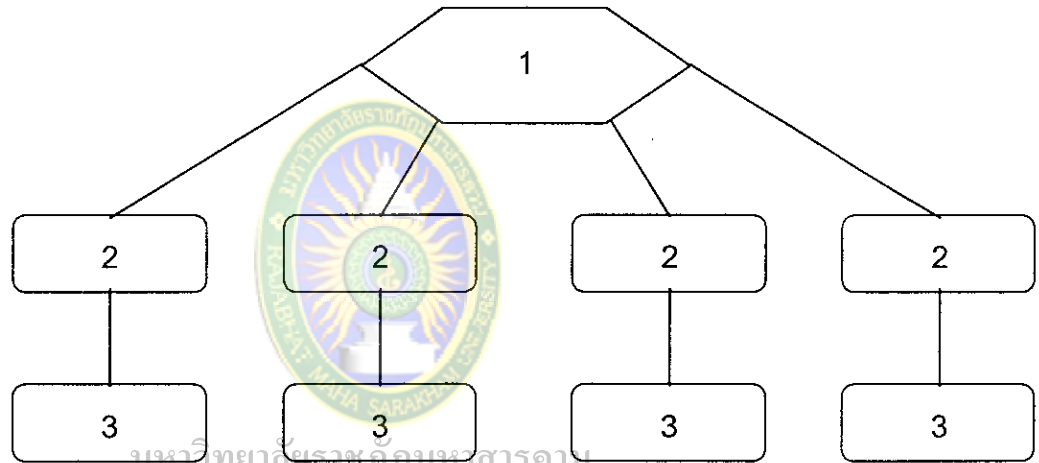
3 = ความแตกต่าง

4 = ลักษณะที่เหมือนกัน

5 = ลักษณะที่แตกต่าง

6 = รายละเอียดสนับสนุน

3.3.4 ผังความสัมพันธ์ทางความหมายแบบจำแนกประเภท (Classification Map) ผังรูปนี้เหมาะกับข้อเขียนแบบพรรณนาโวหาร (Expository Discourse) จะแสดงความสัมพันธ์ หัวเรื่อง ตัวอย่าง คุณสมบัติ / คุณลักษณะ โดยหัวเรื่องที่กำลังจะอยู่บนสุด ตัวอย่างและคุณสมบัติหรือ รายละเอียดสนับสนุนจะโยงลงมาข้างล่างในหัวเรื่องนั้น ๆ



แผนภูมิที่ 7 แสดงผังความสัมพันธ์ทางความหมายแบบจำแนกประเภท

หมายเหตุ : 1 = หัวเรื่อง
2 = ตัวอย่าง ลักษณะ คุณสมบัติ
3 = รายละเอียดสนับสนุน

4. การเรียนแบบความคิดสร้างสรรค์ เป็นการเรียนการสอนในรูปแบบที่ทำให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ อย่างอิสระเฉพาะตัว และไม่ซ้ำแบบใคร ครูอาจารย์สามารถอธิบายความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนจาก (วิภากรณ์ และคณะ. 2544: 47-48 ; อ้างอิงมาจาก สมศักดิ์ ภูวิภาดาพรรณ. 2544 : 79)

4.1 ผลงาน (Product)

4.2 กระบวนการ (Process)

4.3 ทักษะ (Skill)

4.4 บุคลิกภาพ (Personality Traits)

4.5 เงื่อนไขสิ่งแวดล้อม (Environmental conditions)

ความคิดสร้างสรรค์ มีองค์ประกอบ 4 ประการคือ

1. ความคิดคล่อง (Fluency)
2. ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility)
3. ความคิดริเริ่ม (Originality)
4. ความคิดละเอียดละออ (Elaboration)

5. การเรียนแบบทำโครงการ (Project work) หมายถึง วิธีการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลุ่มลึกด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการเรียนรู้จากการคิดวางแผนงานไว้ล่วงหน้า ใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย นำผลการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้

ลักษณะของโครงการ

การเรียนรู้แบบทำโครงการสามารถกระทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ

1. โครงการตามสาระการเรียนรู้เป็นโครงการที่ผู้เรียนนำความรู้ทักษะที่ได้เรียนในสาระการเรียนรู้ มาจัดทำโครงการ
2. โครงการตามความสนใจ เป็นโครงการที่ผู้เรียนเลือกทำตามความสนใจของตนเอง

โครงการสามารถจำแนกตามลักษณะการจัดทำได้ 4 ประเภท

1. โครงการประเภทสำรวจ
2. โครงการประเภททดลอง
3. โครงการประเภทสิ่งประดิษฐ์
4. โครงการประเภทพัฒนาผลงาน

ขั้นตอนการจัดทำโครงการ มีขั้นตอนดังนี้

- 1 การเลือกโครงการ เป็นขั้นที่ครูจัดสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ช่วยให้สงสัย อยากค้นหาคำตอบนำข้อสงสัยมากำหนดเป็นหัวข้อโครงการในที่สุด
- 2 การวางแผนโครงการเป็นขั้นที่ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดกิจกรรม ระยะเวลาดำเนินการ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ต่าง ๆ เตรียมและฝึกทักษะที่จำเป็นในการทำโครงการ
- 3 การปฏิบัติเป็นขั้นที่ผู้เรียนดำเนินการตามแผน โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ช่วยแก้ปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ให้
- 4 การประเมินผลเป็นการรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานโครงการเพื่อสรุปงาน การปฏิบัติว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่อย่างไร ผู้เรียนได้รับประโยชน์อะไรจากการทำโครงการบ้าง
- 5 การเสนอผลโครงการ เป็นการนำเสนอผลการดำเนินงานโครงการในรูปแบบต่าง ๆ ตามลักษณะของงาน ซึ่งอาจจะมีการนำเสนอในชั้นเรียนหรือภายในโรงเรียน หรือภายนอกโรงเรียน รูปแบบการนำเสนอ สามารถนำเสนอได้หลายรูปแบบ เช่น การรายงานด้วยเอกสาร นำเสนอในการประชุม การจัดนิทรรศการ (ชัยญณัฐ ชาวเหนือ. 2543: 62 - 63)
6. การเรียนแบบบูรณาการ การบูรณาการ หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนโดยมีการเชื่อมโยง และผสมผสานกระบวนการสอน การสร้างคุณธรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียนให้นำความรู้ และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

รูปแบบการบูรณาการ (Models of Integration)

การบูรณาการมี 2 ประเภท คือ บูรณาการภายในวิชากับการบูรณาการระหว่างวิชา ซึ่งการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการระหว่างวิชา มี 4 รูปแบบคือ

- 1 การสอนบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion) เป็นการสอนที่ครูผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่นเข้าไปในการสอนของตน เป็นการวางแผนการสอนและสอนโดยครูคนเดียว
- 2 การสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel Instruction) เป็นการสอน

ที่ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่สอนต่างวิชากันมาวางแผนร่วมกัน โดยมุ่งสอนหัวเรื่องความคิดรวบยอดและปัญหาเดียวกัน ในวิชาของแต่ละคนงานที่มอบหมาย ผู้เรียนจะแตกต่างกันไปตามลักษณะวิชา แต่อยู่ภายใต้หัวเรื่อง ความคิดรวบยอด หรือปัญหาเดียวกัน

3 การสอนบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary Instruction) เป็นการสอนที่ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่สอนต่างวิชาการใช้หัวเรื่องความคิดรวบยอด หรือปัญหาเดียวกัน ต่างคนต่างสอน แต่มีการมอบหมาย โครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการเชื่อมโยงสาขาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครูทุกคนต้องวางแผนร่วมกัน สร้างโครงการร่วมกันและแบ่งโครงการย่อยให้นักเรียนปฏิบัติในแต่ละวิชา

4 การสอนบูรณาการแบบข้ามวิชา (Transdisciplinary Instruction) ครูที่สอนวิชาต่างๆ จะมาร่วมกันสอนเป็นคณะหรือทีม ร่วมกันวางแผนกำหนดหัวเรื่องความคิดรวบยอด แล้วดำเนินการสอนนักเรียนกลุ่มเดียวกัน (พิเศษ ชีววงศ์. 2544 : 27-29)

3.9 การวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

Rajabhat Mahasarakham University

วิธีการวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เพราะเป็นวิธีการที่สามารถค้นหาความสามารถและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียน และเป็นข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

เป็นการประเมินเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ ความคิด พฤติกรรม วิธีการปฏิบัติและผลการปฏิบัติของผู้เรียน การประเมินลักษณะนี้จะมีประสิทธิภาพ เมื่อประเมินการปฏิบัติของผู้เรียนในสภาพที่เป็นจริง วิธีการที่ใช้ประเมิน ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง แบบทดสอบ วัดความสามารถจริง การรายงานตนเองและเพิ่มสะสมผลงาน (วัฒนาพร กระจับทุกข์. 2542 : 53)

ลักษณะสำคัญของการประเมินตามสภาพจริง

1. การจัดโอกาสการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้แสดงออกในภาคปฏิบัติ คิดสร้างสรรค์ผลิตผลงาน หรือกระทำบางสิ่งบางอย่างที่สัมพันธ์กับสิ่งที่เรียน
2. การตั้งหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้ระดับความคิดขั้นสูงและใช้ทักษะในการ

แก้ปัญหา

3. งานหรือกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำต้องเป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน
4. สิ่งที่เรียนต้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
5. การประเมินตัดสินโดยคนไม่ใช่เครื่องจักร
6. การเปลี่ยนบทบาทใหม่ ในด้านการสอนและการประเมินผลของครูผู้สอน

(สมศักดิ์ ภู่วิภาคารวรรณ. 2544 : 102-103)

การประเมินตามสภาพจริงส่วนใหญ่เป็นการประเมินที่เน้นการประเมินภาคปฏิบัติ (Performance assessment) โดยมีแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เป็นนวัตกรรมการประเมินที่สำคัญ และส่งเสริมสอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

วิภากรรณ์ ภู่วัฒนกุล ได้สรุปวิธีการประเมินผลตามสภาพจริง 6 ประการคือ

1. การสังเกตเป็นวิธีการประเมินที่ง่าย สามารถทำได้ทุกเวลาและสถานการณ์ โดยมีหรือไม่มีเครื่องมือการสังเกตก็ได้

2. การสัมภาษณ์ ควรมีการเตรียมคำถามง่าย ๆ ล่วงหน้าซึ่งสามารถทำได้อย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

3. การบันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมข้อมูลความคิดที่เกี่ยวกับตัว

นักเรียนทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณลักษณะและพฤติกรรม

4. แบบทดสอบวัดความสามารถจริง เป็นคำถามลักษณะปลายเปิดเน้นให้ผู้เรียนตอบสนองข้อคำถามในลักษณะการนำความรู้ไปใช้หรือสร้างความรู้ใหม่จากความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เดิม

5. การรายงานตนเอง เป็นการให้นักเรียนพูด หรือ เขียนบรรยายสะท้อนความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ความรู้สึก ความต้องการ วิธีการทำงานและคุณลักษณะของผลงาน

6. แฟ้มสะสมงานหรือแฟ้มผลงานดีเด่น (Portfolio) เป็นตัวอย่างผลงานดี ๆ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่เลือกและรวบรวมอย่างเป็นระบบเพื่อใช้แสดงถึงความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ ทักษะ ความสนใจ ความถนัด ความพยายาม ความก้าวหน้า ความสำเร็จในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือมากกว่า ในแฟ้มสะสมงาน อาจเก็บจากการรวบรวมผลงานจากการประเมินตามวิธี 1-5 ก็ได้ (วิภากรรณ์ ภู่วัฒนกุล. 2544 : 50 ; อ้างจาก ไสว พักขาว. 2544 : ไม่มีเลขหน้า)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

ตำนาน ศรีบุญแก้ว (2533 : 34) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยระหว่างการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางกับผู้สอนเป็นศูนย์กลาง ผลการวิจัยพบว่าหลังการเรียนวิชาหลักและการใช้ภาษาไทย โดยใช้แผนการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกลุ่มทดลองและการสอนแบบผู้สอนเป็นศูนย์กลางของกลุ่มควบคุม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่า ผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

พิสารัตน์ โพธิ์ศรี (2538 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ระหว่างการสอน โดยใช้แบบฝึกทักษะกับการสอนโดยปกติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของนักเรียนที่สอน โดยใช้แบบฝึกทักษะสูงกว่านักเรียนที่สอนโดยปกติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

เบญจมาศ นวลอุไร (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ โดยการใช้วิธีสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง กับวิธีนักเรียนเป็นศูนย์กลางของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดใน) จังหวัดสมุทรปราการ 2 กลุ่ม ๆ ละ 30 คน กลุ่มหนึ่งเรียนโดยวิธีการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางและอีกกลุ่มเรียนโดยการใช้วิธีการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ผลการวิจัยปรากฏว่า กลุ่มเรียนโดยการใช้วิธีการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางกับกลุ่มเรียนโดยการใช้วิธีสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง มีผลสัมฤทธิ์ในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มเรียนโดยการใช้วิธีการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางมีผลสัมฤทธิ์ในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่ากลุ่มเรียนโดยใช้วิธีการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง

พิศมร สิงหะเมธา (2538 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบกิจกรรมของนักเรียนภาษาอังกฤษ เพื่อการสื่อสารกับวิธีสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีสอนแบบกิจกรรมการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จันทนา กวีนิฎฐยานนท์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้รูปแบบการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ในวิชาหลักการปฐมพยาบาล สำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษากลุ่มที่สอนโดยการใช้รูปแบบการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่สอนโดยใช้รูปแบบการสอนตามปกติที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 และนักศึกษาที่มีระดับความสามารถทางการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำ ที่ได้รับการสอนโดยใช้รูปแบบการสอนแบบร่วมมือกันเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

ธวัชชัย เจริญชัย (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง น้ำเพื่อชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนขยายโอกาส ที่ได้รับการสอนโดยใช้บทเรียนโปรแกรมกับการสอนปกติ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้บทเรียนโปรแกรม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พัชรี รัตนเรืองศรี (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาฟิสิกส์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง โครงสร้างอะตอม โดยใช้ รูปแบบการสอนกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนกับวิธีสอนปกติ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนตามรูปแบบการสอนกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียน ที่ได้รับการสอนโดยวิธีปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วรรณารถ เตือนคำ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่สอบโดยวิธีร่วมมือกับการเรียนรู้แบบผสมผสาน (CIRC) และการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนที่ได้รับการสอนตามรูปแบบร่วมกันเรียนรู้แบบผสมผสาน สูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ฉวีวรรณ แก้วหล่อน (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เรื่องการแก้โจทย์ปัญหา โดย ใช้รูปแบบการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มที่เรียนด้วยการสอนโดยใช้รูปแบบการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยการสอนตามคู่มือครู ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอน

โดยใช้รูปแบบการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ มีความคิดเห็นที่ดีต่อการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน มีความมั่นใจในการเรียนและมีความรู้สึกรักและเข้าใจเพื่อนมากยิ่งขึ้น

ศุภณรรฐ์ บุญซออน (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนวิชางานเกษตรพื้นฐาน เรื่องการปลูกกุหลาบ โดยวิธีสอนแบบบูรณาการซึ่งประเมินผล การเรียนด้วยเพิ่มสะสมงานกับวิธีสอน แบบบรรยายของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านนาหลวง และโรงเรียนบ้านคอนชัย จังหวัดแพร่ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์หลังเรียนและความก้าวหน้าตลอดจนความคิดเห็นของกลุ่มการ สอนแบบบรรยายและกลุ่มการสอนแบบบูรณาการ กลุ่มการสอนแบบบรรยาย สอนโดยการ บรรยาย และกลุ่มการสอนแบบบูรณาการ สอนโดยวิธีการสอนแบบบูรณาการและประเมิน ผลการเรียนด้วยเพิ่มสะสมงาน ผลการวิจัยปรากฏว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์หลังเรียนและ คะแนนความก้าวหน้าภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติของกลุ่มการสอนแบบบูรณาการสูงกว่าการ สอนแบบบรรยาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคะแนนความคิดเห็นของ นัก เรียนที่มีต่อการเรียนการสอนแบบบูรณาการซึ่งประเมินผลการเรียนด้วยเพิ่มสะสมงาน พบว่า กลุ่มการสอนแบบบูรณาการมีความคิดเห็นที่ดีกว่ากลุ่มการสอนแบบบรรยาย

รัช แก้วมณีชัย (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประเมิน โครงการปฏิรูป ระบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม พบว่าโดยภาพรวมความคิดเห็นผู้บริหารโรงเรียนและครู ในด้านบริบทมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านปัจจัยนำเข้ามีการดำเนินการอยู่ในระดับ มาก ด้านกระบวนการมีการปฏิบัติได้ดีมาก และด้านผลผลิตมีผลการดำเนินงานประสบผล สำเร็จอยู่ในระดับมาก และความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านกระบวนการมี การปฏิบัติได้ดีปานกลาง ด้านผลผลิตมีการดำเนินงานประสบผลสำเร็จอยู่ระดับปานกลาง

นิวัฒน์ วาศศิริศักดิ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้า การจัดกิจกรรมการเรียน การสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัด นครพนม ผลการศึกษาพบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์ กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยรวมทั้ง 8 ด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเรียงอันดับค่า เฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนแบบร่วมมือ ด้านการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนแบบศูนย์การเรียน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ กระบวนการ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบอุปนัย ด้านการจัดกิจกรรม การเรียน

การสอนอภิปราย ดานการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโครงงาน ด้านการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนทดลอง ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบสำรวจความรู้

ศักดา ทรัพย์ขวัญเมือง (2543 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการบริหารการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา จังหวัด ปทุมธานี เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงาน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานมีสภาพในด้านการจัดการเรียนการสอนทั้ง 10 ด้าน คือ คุณภาพการจัดการเรียนการสอน พัฒนาบุคลากร กำกับติดตามสนับสนุนให้ กำลังใจวิเคราะห์เนื้อหาจุดประสงค์การเรียนรู้ แผนการเรียนการสอนแหล่งวิทยากร บรรยากาศทางกายภาพ สื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล และนวัตกรรมทาง การศึกษา ซึ่งสภาพการบริหารงานทั้ง 10 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการนิเทศอยู่ใน ระดับน้อย ปัญหาการบริหารงานการจัดการเรียนการสอน ระดับปัญหาทั่วไปอยู่ในระดับ ปานกลางค่อนข้างมากทั้ง 10 ด้าน และปัญหาส่วนใหญ่อยู่ที่การขาดการจัดการอบรม การนิเทศติดตาม และประเมินผลเช่นเดียวกัน กับสภาพการบริหารงานการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

อดุลย์เดช ฐานะ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารการจัดการเรียนการ สอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้าน การจัดปัจจัยสนับสนุนกิจกรรม ด้านการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนและด้านการนิเทศติดตามผล

พัชรี ชันอาสาสะวะ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินความต้องการ จำ เป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วน ใหญ่มีความรู้อยู่ในระดับมาก ทักษะคติอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก พฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและผลที่เกิดกับผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่าครูที่ สอนอยู่ในระดับอนุบาลมีค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านพฤติกรรมสูงกว่าครูที่สอนระดับประถม ศึกษาและมัธยมศึกษา และพบว่าครูที่สอนระดับมัศึกษามีคะแนนเฉลี่ยด้านผลที่เกิดกับผู้ เรียนต่ำกว่าครูที่สอนระดับอนุบาลและประถมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อีก ทั้งยังพบว่าครูเขตเมืองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้และทักษะคติต่ำกว่าครูเขตห่าง ไกลชุมชน เมือง และพบว่าครูเขตเมืองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนด้านพฤติกรรมจัดการเรียนรู้และด้านผลที่ เกิดกับผู้เรียนสูงกว่าเขตห่างไกลชุมชนเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังพบว่า

ครูมีความต้องการจำเป็นที่ควรได้รับการพัฒนาในด้านพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และด้านผลที่เกิดกับผู้เรียนอย่างเร่งด่วนมากกว่าด้านความรู้และด้านทัศนคติ

วุฒินันท์ อบอุ่น (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีความต้องการในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยต้องการพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ คือ การจัดการเรียนรู้ที่มีความสุข การจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม การจัดการเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง การจัดการเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่นและการจัดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเองอยู่ในระดับมากทุกด้าน และข้อเหวี่ยงในการปฏิรูปการเรียนรู้ 6 ประการ คือ ควรรู้จักผู้เรียนรายบุคคล บูรณาการโครงการการเรียนรู้ในกรอบการเชื่อมโยงกับท้องถิ่น การเรียนรู้โดยใช้กลุ่มและการประเมินผลโดยใช้เพิ่มสะสมงาน ซึ่งก็มีความต้องการในการพัฒนาระดับมากทั้ง 6 ประการ

วิภาภรณ์ ภู่วัฒนกุล (2544 : 105-107) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและความต้องการในการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของโรงเรียนสังกัดกองการศึกษาสงเคราะห์กรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนไม่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของครูผู้สอนแต่มีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนที่นัยสำคัญ 0.000 และมีความสัมพันธ์กับสิ่งอำนวยความสะดวกภายในโรงเรียนที่นัยสำคัญ 0.035 และสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ไม่แตกต่างกัน โดยโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์มีการปฏิบัติมากเป็นสำคัญที่ 1 คือ การศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อจัดทำแผนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็น ศูนย์กลาง ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.69$) ลำดับที่ 2 มีสองรายการ คือ การสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และวิธีการจัดการเรียนรู้ทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$) ส่วนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์มีสภาพการดำเนินการมากเป็นลำดับที่ 1 คือ การใช้กระบวนการจัดและประเมินตามสภาพจริง ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$) ลำดับที่ 2 มีสองรายการคือ การใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับรายวิชาและนักเรียนกับวิธีการจัดการเรียนรู้ทั้งรายบุคคล และ รายกลุ่ม จัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$)

สนธิ อาษาชง (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้า การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในสถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนโดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ ในการสอนและประเภทวิชา มีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยรวมและในรายชั้นตอนอยู่ในระดับมาก คือ ชั้นตอนการออกแบบ ชั้นตอนการวิเคราะห์ ชั้นตอนการนำไปใช้ ชั้นตอนการประเมินผล และการปรับปรุง และชั้นตอนการพัฒนาครูผู้สอนที่มีประสบการณ์สอนต่างกัน มีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยรวมและรายชั้นตอนทั้ง 5 ชั้นตอนไม่แตกต่างกัน ครูผู้สอนประเภทวิชาพื้นฐานและประเภทวิชาชีพมีปฏิบัติการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยรวมและในรายชั้นตอนทั้ง 5 ชั้นตอน ไม่แตกต่างกัน

สุเมธ พลธรรม (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ของครูสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษา อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญของครูสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษา อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อ พิจารณารายด้านพบว่ามี การปฏิบัติอยู่ในระดับมากทั้ง 8 ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้รวมทั้งจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ด้านการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมค่านิยมที่พึงงาม ด้านการใช้ทรัพยากรในชุมชนส่งเสริมการเรียนรู้ตามแหล่งการเรียนรู้ ด้านการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการประเมินการเรียนรู้ตามสภาพจริง ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ทำประสบการณ์จริง ด้าน บูรณาการการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมกระบวนการคิดการแก้ปัญหา การเผชิญสถานการณ์ และผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยรวมไม่แตกต่างกัน ทั้ง 8 ด้าน

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เฟนนิมอร์ บริทริซ (Fennimore Beatrice S. 1995 : Abstract) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ครูผู้สอน จำเป็นต้องมีความรู้ เกี่ยวกับการพัฒนาการเด็ก แรงจูงใจ และพฤติกรรมของนักเรียน และการจะทำให้ผู้เรียนอยู่ในกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องอาศัยปัจจัยต่อไปนี้การเลือก

กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน การทำให้ นักเรียนเข้าใจเรื่องความรับผิดชอบ และ การพัฒนาความคิดในเรื่องผลงาน ความรับผิดชอบที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จ

เทเนนเบิร์ก (Tenenberg 1995 : Abstract) ได้ศึกษาและพัฒนาการสอนเชิงความร่วมมือ โดยการใช้การเรียนแบบร่วมมือ ทุกวิชาที่รับผิดชอบ ประมาณ 6 ภาคการศึกษา จากการ ศึกษาพบว่า นักศึกษามีความพอใจกับการเรียนแบบร่วมมือและมีการเตรียมตนเอง

ชาร์ป และ คัลเวอร์ (Sharp and Culver 1997 : Abstract) ได้วิจัยเกี่ยวกับการสอน โดยใช้เวลาสอนด้วยเทคนิคการเรียนแบบร่วมมือสัปดาห์ละ 4 ชั่วโมง เป็นเวลา 24 สัปดาห์ จากการวิจัยพบว่า นักศึกษาพึงพอใจกับการเรียนรู้และผลจากการประเมินแสดงให้เห็นว่า นักศึกษามีความคิดวิจารณ์ญาณในระดับสูง

คอร์มฟอร์ด (Comerford 1998 : Abstract) ได้วิจัยเกี่ยวกับกระบวนการการเรียนรู้ใน ด้านการศึกษา และพฤติกรรมของผู้เรียนที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วที่แตกต่างจากนักเรียนชั้น ประถมศึกษาอย่างไร ผู้วิจัยได้ศึกษาจากผู้เรียนจำนวน 25 คน ที่ลงทะเบียนเรียนในโรงเรียน ฝึกอาชีพที่เวสต์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนที่โตแล้วจะสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจใน บทเรียนได้เร็ว มีการสังเกต มีการตั้งคำถามและสมมุติฐาน มีการวางตัวที่ดีและทำงานกัน เป็นกลุ่มสนใจทำแบบฝึกหัด และรู้จักพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ฮิลล์ (Hill 1998 : Abstract) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ และผลกระทบของระบบในโรงเรียนภายในระยะเวลา 1 ปี โดยผู้วิจัยศึกษาว่ามีเหตุการณ์ใด เกิดขึ้นภายในโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและครู อาจารย์ และสิ่งที่มีอิทธิพล ต่อการสอนในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่ต้องการพัฒนา คือ การเสริมสร้างวัฒนธรรม ในโรงเรียน การตัดสินใจร่วมกันของผู้ปกครองและครูอาจารย์ และการปรับปรุงบรรยากาศ ในโรงเรียนให้น่าอยู่

นาเดอร์ (Nader 1998 : Abstracts) ได้วิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ โดยการใช้ เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการศึกษา และในการประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยศึกษาจากแผนกวิชา วิศวกรรม โรงงานในมหาวิทยาลัยเปอร์โตริโก ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่ทำให้การศึกษา กระบวนการเรียนรู้ให้ได้ผลนั้นต้องมีอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้สมัยใหม่มาช่วยส่งเสริม เช่น คอมพิวเตอร์ มีการใช้สถิติเข้ามาเปรียบเทียบข้อมูล และการวิจัยนี้เชื่อว่าจะสามารถ ให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดการกระบวนการ การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สรุปได้ว่า การดำเนินการจัดการกระบวนการเรียน

การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะสำเร็จได้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลและปัจจัยต่าง ๆ อย่างพร้อมเพรียง และที่สำคัญ คือ ครูผู้สอนและผู้เรียนจะต้องเข้าใจในบทบาทใหม่ที่ต้องเปลี่ยนจากการ "สอนหนังสือ" มาเป็น "สอนคน" และผู้เรียนจะต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็น "ผู้รับ" มาเป็น "ศูนย์กลางของการเรียนรู้" ให้ได้ และนอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีก เช่น การมีหลักสูตรที่ยืดหยุ่น มีการวัดผลประเมินผลที่วัดและประเมินตามสภาพจริง มีเทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย ตอบสนอง ทำทลายความสนใจของผู้เรียน และมีการใช้สื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสม

ในปัจจุบันสถานศึกษาต่าง ๆ ได้ส่งเสริมให้มีการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างกว้างขวาง ในรูปแบบและวิธีการสอนที่หลากหลาย และในการเปรียบเทียบการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางนั้น พบว่า การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะประสบผลสำเร็จและผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า ผู้เรียนเกิดความสุขและสนุกกับการเรียนมากกว่าในด้านการดำเนินการ การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่มีประสิทธิภาพนั้น พบว่าครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ความสามารถในการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน การนำเทคนิคการสร้างแรงจูงใจ การนำความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการเด็ก พฤติกรรมของนักเรียน มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่วนผู้เรียนพบว่าจะต้องมีความพร้อมมีความเป็นผู้ใหญ่มีทักษะการเรียนรู้ที่เหมาะสม และโรงเรียนจะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง ในการจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในการเรียนการสอน